

ივერი

ფასი ნომრისა 10 კაპეიკი.

№ 17

კვირა, 25 ივნისი

ყოველკვირეული გაზეთი

ფასი წლის დამლევამდის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან. 1877-1906 აღრესი: ცფილისი, ფრეილინის ქ., № 5. ცფილეთ, № 922.

სარჩმნი: პარტიული რადიკალიზმი და კულტურულ განვითარება — ქართველთა თავად-აზნაურობა და გლეხობა, მეგობრისა. — პატარა ფიქრები, ა. — ლისა. — დემოკრატია და პარტია, ურაველისა — ს. — ს. — ლექსი აკაკისა. — ავტონომია, ფედერაცია და ეროვნული საკითხი, (რუსულიდან) გ. — ს. — რუსეთის ცხოვრებიდან, ნ. — ს. — კურკას ქორწილი, მ. ადამაშვილისა.

პარტიული რადიკალიზმი და კულტურული განვითარება

II

უცილობელ ქვეშარიტებადაა მიჩნეული, რომ პრესსა სარკვა საზოგადოებრივ ცხოვრებისა, გამოხატელობა მასში არსებულ მისწრაფების და ურთიერთობისა. ყველა კულტურულ ქვეყნებში გაზეთი, თუ ეკონომიურის საზომით განვსჯით, ისეთივე საქონელია, როგორც სხვა ყოველივე საბაზრო ნაწარმოები და მას ერთ თვესაც არ შეუძლია არსებობა, თუ მკითხველები ასე თუ ისე არ დააკმაყოფილა და მათი სოციალური ინტერესები და მისწრაფებანი არ გამოხატა. ამიტომაც პრესსა, როგორც ორგანო საზოგადოებრივ აზრისა, მკიდროდ დაკავშირებულია საზოგადოებასთან და ითვლება მის სარკედ, მისი სახის გამოხატველად.

ასევე უცილობელ ქვეშარიტებადაა მიჩნეული, რომ პოლიტიკური არჩევანები, — თუ იგი ხელოვნურად გაყალბებული არაა, — საშუალებებია ხალხის სურვილისა და ლტოლილების გამოხატავად. ყველა კულტურულ ქვეყნებში არჩევანების დროს სხვა და სხვა პარტიის კანდიდატები ერთმანეთს ეჯიბრებიან, თავიანთ პროგრამებს ერთმანეთს უპირდაპირებენ, ამ პროგრამებში გამოხატულ პრინციპების საფუძვლით ამომრჩევლებს მათი ინტერესების დაცვას ჰპირდებიან და ასე საარჩევნო ყუთთან მომხრეებს აგროვებენ და მათ ხმებს ინაწილებენ. არჩევანის შედეგი, ხმების დათვლა, ხელად ამქავენებს, ვინ გაიმარჯვა და ან ვინ იქმნა დამარცხებული. ამა თუ იმ კანდიდატის გამარჯვება ან დამარცხება მომასწავებელია ამომრჩევლების წინაშე მისი პროგრამის გამარჯვების ან დამარცხებისა. არც ერთი კანდიდატი თავის გამარჯვებას ან დამარცხებას არ სთვლის თავის პირად გამარჯვებად ან დამარცხებად, ვინაიდან იქ ბრძოლია არა პიროვნებათა, არამედ პრინციპებისა და მიმართულებისა. ამიტომაც ყველა გამარჯვებულ კანდიდატებს თავისი გამარჯვება იმის მომასწავებელიად მიიჩნია, რომ მისი პარტიის პროგრამაში გატარებულმა იდეალობა და მისწრაფებამ ამომრჩეველთა უმრავლესობა მიიზიარო და იდეების დუელში გაიმარჯვა. და რახან ეს ასეა, ადვილი გასაგებია, რომ პოლიტიკური არჩევანები საზოგადოდ ხალხის სურვილების გამოხატვის საშუალებებია მიჩნეული და, ამ არჩევანების შედეგის მიხედვით, ესე იგი სხვა და სხვა პარტიების გაძლიერებისა თუ დასუსტების კვალობაზე, სჯიან

ხალხში სხვა და სხვა სოციალ-პოლიტიკურ იდეებისა და მისწრაფებათა გავრცელებას და განმტკიცებას.

ამ მხრივ ერთნაირი ხასიათი და ნიშნობლივი თვისება აქვს პრესსას და პოლიტიკურ არჩევანს, — ორივე მეტ-ნაკლებად გამოხატავს საზოგადოების აზრს, მის სურვილს და მისწრაფებას.

თუ ასეთი აზრი პრესისა და პოლიტიკურ არჩევანების შესახებ სინამდვილის გამოხატელობა ყველგან და ყოველთვის, იმ შემთხვევაში ჩვენ ქართველები, ბედის მადლიერი უნდა ვიყოთ, რადგან ამ მხრივ ჩვენს ცხოვრებაში ჩანს ისეთი მოვლენა, რომელიც, — თუ ზემოდ აღნიშნული „ქვეშარიტება“ ჩვენს შესახებაც მართალია, — დიდად სანუგეშო და სასიამოვნო არის. სანუგეშო არის, რადგან იგი ჩვენს დიდ წინმსვლელობასა და დაწინაურებას მოწმობს. მთელი ქართული პრესსა მეტ-ნაკლებად მხოლოდ სოციალისტურია, ქართველებში მოქმედი და გავრცელებული პარტიები უმთავრესად სოციალისტური პარტიებია, საპარლამენტო არჩევნებშიაც გამარჯვება მხოლოდ სოციალისტურ პარტიების წარმომადგენლებს დარჩათ. მთელს ერს აქვს პრესსა მხოლოდ სოციალისტური, მთელი ერი თავის წარმომადგენლებად პარლამენტისათვის ირჩევს მხოლოდ სოციალისტ კანდიდატებს, — აი ის მოვლენა, რომელსაც გვიდგენს თვალწინ ჩვენი დღევანდელი ცხოვრება. თუ საზოგადოდ პრესსა და პოლიტიკური არჩევანი სისწორით გამოხატავს ხალხის აზრსა და სულიერ განწყობილებას, იმ შემთხვევაში შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ჩვენი საერთო იდეური დაწინაურება ფრიად თვალსაჩინოა. უნდა ვიფიქროთ ასე იმიტომ, რომ სოციალიზმი დიდი იდეალია და მოასწავებს ცხოვრებაში სამართლიანობის დამყარებას. თუ ცხოვრების სარკე, ხალხის მისწრაფების გამოხატელობა პრესსა და არჩევანების შედეგი სოციალისტურია, თუ, მაშასადამე, მთელი ქართველი ხალხი ან მისი უმრავლესობა სოციალისტურ მისწრაფებას შეუპყრია და სოციალიზმის დიდი იდეალს გაუტაცნია, — ცხადია, ჩვენს ხალხს ჰქონია დიდი კულტურული მომზადება და თვალსაჩინო სოციალ-პოლიტიკური ცნობიერება. და, რა თქმა უნდა, ასეთი დასკვნა, თუ იგი მართალია, თუ სიმართლეს შეესაბამება, დიდად სანუგეშო და სასიამოვნოა.

სწორედ ასეთ დასკვნას სიმართლედ სთვლიან და ამგვარად სასიამოვნო ძილის პირს ეძლევიან დღეს ჩვენში ზოგიერთები და ჰგონიან, რომ სხვა და სხვა კრებებზე დამსწრეთაგან შემოძახება: „სოციალიზმს ვაუმარჯოსო“ ან საარჩევნო ყუთებში წითელ ბიულეტენების რიცხვის უპირატესობა მომასწავებელია ქართველ ერის დიდი კულტურულ განვითარების და დაწინაურებისა. საქმარისა, ამ მოვლენას ცოტა ეკვის თვალთ შეხედოთ, მაგნებელ ოპტიკიზმს არ მიეცეთ და სინამდვილეს

პირდაპირ შეხედოთ, რომ ზოგიერთი პატარა წიგნაკებით გარდაიკალებული პუბლიცისტები მაშინვე სასაცილოდ აკიდებენ და შენს „ჩამორჩენილობას“ დიდის ზეიმით ქვეყანას აცნობებენ: აი, ნახეთ, რა უფიცია, არ სკოდნია, რომ სოციალიზმისთვის სამსახური კულტურული მუშაობა და სოციალიზმის იდეალის შეგნება და მის განსახორციელებლად ბრძოლის გაწევა კულტურულ მომზადების მომასწავებელიაო. ასეთი ტიპის პუბლიცისტი გახლავთ, სხვათა შორის გაზ. „შრომის“ უსახელო პუბლიცისტი, რომელსაც ჩვენი შეუგნებლობისა და ჩამორჩენილობის მიჩვენებლად ეჩვენება ის გარემოება, რომ ჩვენ კრატუკულად ვუტკეპრით ქართველ ხალხის ახლანდელ გატაცებას სოციალიზმით და არ გვჯერა, რომ ამგვარი გატაცება თავის თავად მომასწავებელი იყოს დიდი კულტურულ მომზადებისა.

წარმოვიდგინოთ ერთ წუთს სიმართლედ ის, რაც არ არის სიმართლე და ვიფიქროთ, რომ სოციალისტური გატაცება თავის თავად, სხვა გარემოებათაგან დამოუკიდებლად, ხალხის მაღალ კულტურის მომასწავებელი არის. მერე და ჩვენც რომ ასეთ სანუგეშო მდგომარეობაში ვართ—განა ამას გვიჩვენებს ის ფაქტი, რომ ქართული პრესა მიმართულებით სოციალისტურია ან საარჩევნო ბიულეტენების უმრავლესობა სოციალისტებისა? მოგეხსენებათ, ჩვენში ვერც ერთი გაზეთი ვერ ჰფარავს ხარჯებს თვის საკუთარ შემოსავლით. თითოეული გაზეთი თავის დეფიციტს ჰფარავს ან სხვა წარმოების შემოსავლით, ან ქველმოქმედების დახმარებით, ან პარტიის კასის საშუალებით. ჩვენში ყველაზე უფრო ძლიერი პარტია არის სოც.-დემოკრატიული პარტია და ყველაზე მეტი მკითხველები ამ პარტიის გაზეთს („ლაშქარს“), როგორც თვითონ გამოაცხადა, თვეში ორას თუმანზე მეტი დეფიციტი აქვს. ასეა სხვა გაზეთები! საქმეც. ასეთ პირობებში მსუთქავე ქართულ პრესის სოციალისტობა არ ნიშნავს, რასაკვირველია, რომ ყველა, ვინც ამ გაზეთებს კითხულობს, გასოციალისტდა. უფრო ეს იმის მომასწავებელია, რომ გაზეთებში მომუშავე ჟურნალისტები სოციალისტები არიან. მაგალითად, ხვალ რომ გამოჩნდეს ვინმე შეძლებული კაცი, რომელმაც რამდენიმე ათასი თუმანი გადადგას და კლერიკალურ მიმართულების გაზეთის გამოცემა იწყოს, ეს გაზეთიც იარსებებს, სანამ პატრონს ფულის ხარჯვა არ დანადგება. მაგრამ ეს არსებობა იმის მომასწავებელი არ იქნება, რომ ჩვენში კლერიკალიზმი აღორძინდა.

რაც შეეხება არჩევნებში სოციალისტთა მომხრეების სიმრავლეს, ცხადია, რომ ეს ფაქტიც თავისთავად არ ამტკიცებს სოციალისტურ იდეების გაბატონებას ქართველ ერში. არჩევნებში მონაწილეობის მიმდებთანა რაოდენობა უმნიშვნელო უმცირესობაა მთელ ერის რიცხვთან შედარებით.

თუმცა ეს ასეა, თუმცა სოციალისტურ იდეების გავრცელება ქართველ ხალხში ისე ღრმა და ძლიერი არაა, როგორც ეს გარეგნობით ჩანს, მაგრამ ექვს გარეშეა, რომ სოციალისტური შეხედულება შედარებით უფროა ჩვენში მოღებული, ვიდრე სხვა რომელიმე სოციალ-პოლიტიკური მიმართულება. და ეს მოვლენა კი დამახასიათებელია ჩვენი საზოგადოებრივ ყოფა-მდგომარეობისა, მაგრამ იმ მხრივ კი არა, ვითომ იგი ჩვენს დიდ კულტურასა და განვითარებას მოწმობდეს. პოლონეთი, უმეტესად, საქართველოზე ცოტა მაღლა დგას კულტურით, მაგრამ მის წარმომადგენლებად მარტო სოციალისტები არ სხედან რუსეთის პარლამენტში. საფრანგეთისა და გერმანიის გლეხობაში სოციალისტურ პარტიებს

შედარებით ბევრად ნაკლები მომხრენი ჰყავთ, ვიდრე საქართველოში, თუმცა კულტურის მხრივ ფრანგი და გერმანელი გლეხი ცოტათი სჯობნის ქართველ გლეხს. მარტო ამ ორ მაგალითის გაკვრით ხსენებაც საკმარისია, რომ ზოგიერთ ჩვეუბურ ოპტიმისტთა ძილის ჰირს ნიადაგი შეერყეს.

(შემდეგი იქნება)

პარტიული თავად-აზნაურიზა და გლეხობა

დღევანდელ მოძრაობაში ხშირად გაიგონებთ რომელიმე თავადისა ან აზნაურისაგან, რომელსაც კი რევოლუციის ტალღა მოჰხვედა და ჩვეულებრივი მშვიდობიანი ცხოვრება დაერღვა: „რას მერჩიან, არ ვიცი! ჩემს სიცოცხლეში გლეხისთვის არაფერი დამიშვევია, მეგობრულად, კარგად ვექცეოდი, დღეს-კი მოკვლას მიპირებს! რა დავაშავე? რის გულისთვის?“ და თავის უბედურების მიზეზად ასახელებს რევოლუციონერებს, პროპოგანდისტებს და სხვებს.

ასე ამბობს დღეს მემამულე და სიტყვები მისი ხშირად გულწრფელია. მართლა რომ არ იცის და ვერ გაუგია: რად სდევნიან მას? რად უქაღიან სიკვდილს? რატომ არ ებრძვიან მას მარტო ეკონომიურ ნიადაგზე და, უსამართლობის მოსპობასთან ერთად, რად უნდათ მისი მოსპობაც!

წინა წერილში მოვისხენით, რომ ხალხს ვერ უპატივბია თავად-აზნაურისთვის „შავ რაზმში“ ჩაწერა და ჩიტბივით ხოცავს მათ, სადაც კი მოასწრებს. ეს მრავალ მიზეზებში ერთი მიზეზთაგანია. არის კიდევ სხვა რამ, რითაც ხელმძღვანელობს გლეხი და რაც აიძულებს მას, გაისვაროს სისხლში თავისი მუშა ხელები, მაშინ როდესაც ღრმად სწამს, რომ არსებობს ღმერთი, სამოთხე და ჯოჯოხეთი.

ეს არის სიძულვილი თავად-აზნაურებისადმი. ამ სიძულვილს გლეხი ატარებდა გულში წლობით და ამ გრძნობამ დღეს იჩინა თავი, დღეს გადმოხეთქა მთის ძლიერი ნაკადულივით გლეხის განხმარ გულიდან. მხოლოდ ამით აიხსნება ის სიმკაცრე, რომელიც სარჩულად უდევს გლეხის დღევანდელ მოძრაობას, იმ გლეხისას, რომელიც დღემდის ღვთის მოყვარულს, მშვიდ და უწყინარ ადამიანად ითვლებოდა!

„შავ რაზმში“ ჩაწერას, ჩივილსა და სხვა და სხვა ზომებს, რომლებისთვისაც მიუპართავს ან მიმართავს თავად-აზნაური, გლეხი აპატიებდა მათ და დაუწყებდა ბრძოლას მხოლოდ ეკონომიურ ნიადაგზე, მაგრამ მას სძულს თავადი და აზნაური, ის ვერ გარკვეულა თავის გრძნობებში, ქკუა ერთს ეუბნება, გული მეორეს და გული სძლევს, გულს უფრო ემორჩილება.

სად არის მიზეზი ამ სიძულვილისა? მიზეზი მრავალია. უმთავრესი მათგანი, რასაკვირველია, დედამიწაზე დამყარებული ისტორიული კანონია, რომელიც ჰყოფს ხალხს კლასებად: მგლებად და ცხვრებად, ბატონებად და მონებად. მაგრამ ამ საკითხს მე აქ არ შეეხები. ჩემი როლი უმცირესია. საკმარისად ვიცნობ სოფელს, დავკვირებოთ თავადისა და გლეხის ერთად ცხოვრებას, მათ დამოკიდებულებას, მათ გრძნობებს, მათ სულის თქმას, მინახავს ბევრი მაგალითი, რომელიც ამ კლასებს კარგად ახასიათებს და მინდა გამოვარკვიო ის წვრილმანი მიზეზები, რომლებიც ერთად შეერთდენ, დიდ წყლულად იქცევენ და ის მდგომარეობა შექმნიან, რომელსაც დღეს ვხედავთ. გავითვალისწინოთ გლეხის დღევანდელი მოძრაობა რუსეთსა და ჩვენში. იქაც და აქაც დღემდის გლეხი დადიოდა

სიბნელეში. ვერც მალა, ვერც დაბლა, ვერც გვერდით ის დღემდის ვერაფერს ჰხედავდა. არ იცოდა, რაში მდგომარეობს ჩვენი ცხოვრება, რა კანონები აქვს ამ ცხოვრებას, რა საფუძველზეა იგი აშენებული. იმან იცოდა მხოლოდ მუშაობა, მოთმინება, შიმშილისა და სიცივის ატანა, იცოდა სიკვდილ-სიცოცხლე. არ იცოდა, რა არის ცხოვრება, როგორც არ იცოდა და არ იცის დღესაც, რა არის მზე, დღე და ღამე! იმან იცის მხოლოდ, რომ გათენებისას რაღაცა რგვალი ბრჭყვიალა და ცხელი ფარი ამოდის ერთსა და იმავე ალაგას, აღის ნელ-ნელა მალა, შემდეგ გვერდ-გვერდ და ჩადის მთის იქით, რის შემდეგაც მალე ბნელდება. რა არის მზე? რა დამოკიდებულება აქვს მზეს დღესა და ღამესთან, სიცივესა და სიცხესთან, იმან არ იცის და აზრადაც არ მოუვა იკითხოს. მას ჰგონია, რომ დღე, ღამე, სიცივე, სიცხე, წვიმა, თოვლი, ქარი ცალ ცალკე არიან ღმერთისაგან განყვანილი და ხან ერთი მოველინება მას და ხან მეორე, ხან ერთი გაიმარჯვებს, ხან მეორე. ერთმანეთს სცვლიან, ერთი მეორის ალაგს იკერენ და სხვა.

დღემდის ასე უყურებდა ის თავის ცხოვრებასაც, რა არის კლასი. ვინ დაჰყო, რად დაჰყო ხალხი კლასებად, ერთს რად აქვს ბევრი, სხვას სულ არაფერი, დღემდის გლენმა არა იცოდა რა. დღემდის მას ეგონა, რომ ვისაც ბევრი აქვს, — აქვს იმიტომ, რომ თავის ოფლით შეიძინა, იყიდა, ისე როგორც ის ერთი ან ორი დღის მიწას, ხარსა ან ცხენს იყიდის და შეიძენს ხოლმე. დღემდის გლენს თავადი და თავისთავი ერთი და იგივე ქმნილება არ ეგონა. მას თავადი სხვა ეგონა თავის თავი სხვა, როგორც მაგალითად მგელი სხვაა და ცხვარი — სხვა.

დღეს მას თვალები აუხილეს, თუ თავისთავად აეხილა, გარშემო მიმოიხედა და ყველაფერი ცხადად დანახა. დანახა უსამართლობა, დანახა თვალთ მტერი, უსამართლობის მიზეზი და დაიწყო კლასობრივი ბრძოლა.

ამ ბრძოლაში მიიღო სტიქიური ხასიათი. როდესაც ადამიანი მიავნებს იმ საგანს, რომელიც სწავრავდა მას მთელი სიცოცხლის განმავლობაში, წლობით აწვა გულზე მაჯლა-ჯუნასავით, როდესაც გაიგებს, რა ართმევდა მას საზრდოს, ნაოფლარს, ნამუშევარს და მის შეილებს მშვიერს სტოვებდა და როდესაც დანახავს თვალთ, რომ ეს საგანი სულიერია, რომელიც მას შეუძლიან ხელთ იგდოს, ხელი შეაბოს, საკვირველი არაა, რომ ამ საგანს ხეირს არ დააყრის. ეს არის კანონი ადამიანის სულის მოძრაობისა. ამას თხოულობს წლობით ნაგროვი ბოღმა, შხამი, რომელიც აწუხებს და შეებას არ აძლევს ადამიანს. გლენის მოძრაობაც ამიტომ ჯერ-ჯერობით სტიქიურია. აქაც და რუსეთშიაც გლეხები სჩებენ ტყეებს, ძალით თვისებენ მიწებს, ანადგურებენ რუსეთში „ეკონომიებს“, აქ მემამულეთა სახლ-კარს. იქაც და აქაც ბრძოლაა ეკონომიურ ნიადაგზე. მაგრამ აქ, ჩვენში ამ სტიქიურ ბრძოლას გლენი სხვა რამესაც ართავს ზედ, — ხშირად ისერის ხელებს თავდაზნაურთა სისხლში.

აი ეს მიზეზია გამოსაკვლევი და შესასწავლი.

გლენი რუსეთში ნაკლებ არ იჩაგრება, ვიდრე ჩვენში, მიწის სიფრთვე იქაც დიდია, გლენი იქაც გაღარიბებულია, გაყვლეფილია. რუსის თავადი მდიდარია ადგილ-მამულით. ჰყავს აუარებელი მოურავები, „პრიკასჩიკები“ და ტყისა და ველის მკვლელები, რომელნიც გლენებს სიცოცხლეს უმწარებენ. ამას გარდა რუსეთში მემამულეები მეურნეობას მის-

დვენენ. არიან გამართულნი ხარით, ცხენით, სხვა და სხვა მანქანებით: თვითონ ხენენ, სთესვენ, ჰყავთ ცხენების ჯოგები, ცხვრის ფარები, ერთის სიტყვით ეწევიან საკუთარ სამეურნეო წარმოებას, რაც ჰლუპავს გლენს, როგორც წერილ მრეწველს, როგორც მუშას და როგორც მეზობელს. როგორც მეზობელი, ის ვერ ასცდება მემამულის მიწა-ადგილს. ყოველთვის აქვს მას მათთან აგარიში გასასწორებელი. ან ხარი, ან ცხენი მოსძოვს მემამულის თივას, ან ყანას, ან ღობეს გაუფუჭებს, ან სხვა ხარალს მიაციენებს და ყოველ შემძლებელი მოურავი დღითი დღე ჰყვლეფავს ხალხს „შტრაფ“ებითა და სხვა ამ გვარ „არა პირდაპირი გარდასახადებით“.

მაგრამ იქ მემამულე სოფლად არ სცხოვრობს, ზოგიერთი მემამულეს თავის სიცოცხლეში გრთხელაც არ დაუვლია თავისი მამული. სოფლები ყოველწლივ იხდიან ათას გვარ გარდასახადებს მემამულის სასარგებლოდ, ყოველ-კუთხეში, ყოველ წაშს ესმით მისი სახელი, იზადებიან, კვდებიან და მემამულის სახე ერთხელაც არ უნახავთ. იციან მხოლოდ, რომ ისინი დგანან და მუშაობენ ამა და ამ თავადის მამულზე, რომ ამ თავადს ჰყავს მრავალი მოურავი, ტყისა და ველის მკვლელები. რომ ის ყოველად შემძლებელია, ცხოვრობს საღადაც შორს, რომ თვით გუბერნატორსაც კი ეშინიან მისი და ყოველ წლივ უგროვებენ და უგზავნიან მას აუარებელს ფულს, რომელიც, მათი მოურავების სიტყვით, მათ ბატონს უერთ საუზმეზედაც არა ჰყავდნის“.

იქ გლენი იცნობს მხოლოდ ამ მოურავებს, გლენს მხოლოდ მათთან აქვს საქმე და ქირიც და დაღონებაც მას მათგანა აქვს. თუ მოურავები ცუდი ხალხია, ჰყვლეფავენ და ავიწროებენ ხალხს. გლენი ამ გარემოებას მოურავის ცუდ-კაცობას აწერს. მას ჰგონია, რომ თავადი აქ არაფერს შუაშია, რომ იმან არ იცის მოურავის ბოროტ-მოქმედებანი, თორემ დაითხოვდა და კარგს დანიშნავდა. სწორედ ისე, როგორც დღემდის ხალხმა არ იცოდა, ხელქვეითთა მოქმედებაში ხელმწიფეს ბრალი აქვს რამე, თუ არა.

ჩვენში სულ სხვაა. აქ მემამულე სოფელში ცხოვრობს. მუდამ გლენებში ტრიალებს. ის იცნობს თითქმის ყველა თავის მამულში მცხოვრებ გლენს და ყველა გლენიც მას იცნობს. აქ, ჩვენში გლენი და მემამულე მეზობლები არიან, ხშირად ხედებიან ერთმანეთს და გლენიც ცხადად ხედავს ყოველ შევიწროებას, რომელიც მას ჰხდებდა მემამულის მხრივ. ამიტომაც აქ მეტი ნიადაგი აქვს კლასიურ ბრძოლის ვადივებას.

ცხოვრების განვითარებამ ჯერ კიდევ ვერ გასთქვიფა ერთმანეთში წოდებანი და ვერ მოსპო მათში წოდებრივი შეხედულებანი. ბატონ-ყმობა ჩვენში კარგა ხანია რაც გადავარდა, მაგრამ ამ უბედურობის დღი ჯერ კიდევ ამჩნევია ჩვენს თავდასა და გლენს. მისი ზეგავლენა ჯერაც არ გამჭრალა, მისი სუნნი ჯერაც ტრიალებს.

როდესაც ბატონ-ყმობა გადავარდა, ერთ სოფელში მივიდა დიანბევი და გამოუცხადა ხალხს: ამას იქით თქვენ ყმები აღარა ხართ, თავისუფლები ხართ და თავად აზნაურობასთან აღარავითარი დამოკიდებულება აღარ გექნებათო. ერთი მოხუცებული გლენი წარსდგა წინ და დიანბევს მოახსენა: ბატონო, ერთი ეს მიბრძანეთ: ამას იქით ჰქვია რომ შემხვდეს საღამე, ქული მოუხადო ხოლმე, თუ არაო. მაშინ ამ სიტყვებმა ხალხში სიცილი გამოიწვია და ის გლენი ტუტუტად ჩასთვალეს, მაგრამ შემდეგ გამოიკვია, რომ მისი სიტყვები საფუძვლიანი და აზრთანი იყო.

ბატონ-ყმობა გადავარდა. გადავარდა მხოლოდ ყმების ცემა-ტყევა დაუსჯელოდ და მათი ვაკიდვ-გამოყიდვა. დანარჩენი მისი თვისებანი ისევ ისე დარჩა. თავადი მიინც ისევ ბატონად გრძობს თავს,—გლახი ყმაღა. ისევ ის „ქულის მოხდა“, ისევ ის „ბატონა“, ისევ ის „შენი მუხლის ქირიმე“, „დაბრძანდი“, „მიირთვი“, „გვახლები“, „ნუ გამირისხდები“ და სხვა ამ გვარი „თავაზიანი“ ლაპარაკი ხოლმე თავადა და გლახს შორის. ქართულ სიმღერაში გლახს ღღესაც ვერ გადაუგდია სიტყვები: „ბატონის იალაღი ვარ, მტერსაც არ შევეუშინდები“, ან „ღმერთო გვიცოცხლე ბატონი“ და სხვა.

შეგობარა

(შემდეგი იქნება)

პატარა შიშრევი

ქართულ ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ საკითხს თან და თან სერიოზული ხასიათი ეძლევა. ქართველმა სამღვდლოებამ მართლა გადასწყვიტა საეკლესიო თავისუფლების მოპოვება, მაგრამ მეორე მხრით რუსეთის სინოდსა და მთავრობასაც გადაწყვეტილი აქვს ქართულ ეკლესიას არაფერი დაუთმოს. რამდენიმე დღის წინად სინოდმა შესაფერი დემონსტრაცია მოახდინა: საქართველოს ეგზარხოსი ნიკოლოზი დაითხოვა და იმის მაგივრად ახალი ეგზარხოსი ნიკონი დანიშნა.

ამავე დროს კავკასიის ნამესტნიკმაც გამოსთქვა თავისი აზრი და განაცხადა, რომ ქართულ ეკლესიის განთავისუფლებას მხარს ვერ დაუჭერ, რადგან მას მოწინააღმდეგენიც ჰყვანანო. ვინ არიან ეს მოწინააღმდეგენი? რუსი „პატრიოტები“, გოროდცევი და ძმანი მისნი, რომელთაც ძალიან სთბილათ საქართველოში. მაგრამ ერთი ვკითხოთ: რა უფლება აქვს მთავრობას თითქმის ორ მილიონ ადამიანის ინტერესები შესწიროს ერთ მუქა „პატრიოტებს“? ან სად და როდის მომხდარა ისეთი რეფორმა, რომელსაც მოწინააღმდეგე არა ჰყოლოდა? თუ ესეა, ნამესტნიკმა ერობის შემოღებაზედაც უარი უნდა განაცხადოს, რადგან იგივე „პატრიოტები“ ერობასაც ისევე ემტერებიან, როგორც ავტოკეფალიის და ავტონომიას.

ნამესტნიკს ჩვენებურ რუს „პატრიოტების“ გარდა ბევრი ქართველიც დაუჭერს მხარს! როგორც მოგვხსენებთ, არიან ჩვენში ისეთი „რადიკალები“, რომელნიც ავტოკეფალიაზე ლაპარაკს გულგრილად ვერ მოისმენენ და მის გავრცელებაზე მაშინვე ყურებში თითებს დაიკობენ. თუმცა არჩევნების დროს მღვდლებისა და მორწმუნეთა კენჭების საშოვნელოდ ისინი აცხადებდენ, რომ სოც.-დემოკრატიკა ეკლესიასაც მფარველობას უწყვეს, მაგრამ სხვა დროს ისინი მზად არიან მასხარად აიგდონ და კლერიკალიზმის ბოძზე გააკრან ყველა, განურჩევლად მიმართულებისა, ვინც ქართულ ეკლესიის ავტოკეფალიის მოთხოვნას ემხრობა. ყოველი სოციალისტი დაუძინებელი მტერი უნდა იყოს კლერიკალიზმისა, მაგრამ როცა ვხედავთ, რომ ერთი ხელის დაკრით შეუძლებელია ეკლესიის მოსპობა, როცა ვხედავთ, რომ რუსეთის მთავრობა და სინოდი ანაფორაში ეხვევიან და ეკლესიის დახმარებით სხვა ერების გარუსებას ცდილობენ, როცა ვხედავთ, რომ ეკლესია მათ ხელში მძლავრი და ბოროტი იარაღია თავიანთ საზიზღარ პოლიტიკის განსახორციელებლად, ჩვენ პროტესტი უნდა განვაცხადოთ ანაფორაში გამოწყობილ რუსიფიკატორების წინა-

აღმდეგ და ვეცადოთ ეს იარაღი მათ მოვუსპოთ. ეს საინბანო ქეშმარიტებაა, მაგრამ რას იზამთ, რომ ეხლა მთელი ტომების დაწერაა საქირო იმის დასამტკიცებლად, რომ ორჯერ ორი ოთხია.

განმთავისუფლებელ მოძრაობაში ქართველმა სამღვდლოებამ თვალსაჩინო წვლილი შეიტანა თავის მხრით. ვერავინ უსაყვედურებს ქართველ სამღვდლოებს უკან ჩამორჩენას, რეაქციონერობას და გადაპარბეზულ კლერიკალიზმს. ყველას გვახსოვს შარშანდელი ისტორია ტფილისის სასულიერო სემინარიაში, სადაც ქართველ სამღვდლოებს საქმიანად კი მოაყენეს შეურაცხყოფა, გვახსოვს ეპისკოპოსების ლეონდის და კირონის დემონსტრაციულად დასწრება შმიდტის პანაშვილზე, გვახსოვს ქართველ მღვდლების დაპატიმრება და შორეულ ადგილებში გადასახლება; გვახსოვს ყოველივე ეს და თამამად ვამბობთ, რომ მათ სამართლიანად დაიმსახურეს მთელი რუსეთის მოწინავე პრესისა და საზოგადოების ყურადღება. მხოლოდ ჩვენ ვდგევართ განზე და გულხელდაკრული შევცქერით ბრძოლის ველზე მართლდარჩენილ სამღვდლოებს. ახალ ეგზარხოსის დანიშვნის გამო ქართველმა სამღვდლოებამ ერთხმად გადასწყვიტა ყოველივე კავშირი შესწყვიტოს სინოდთან და ბოიკოტი გამოუცხადოს ეგზარხოსს. ეს არის რევოლუციონური გადაწყვეტილება, ეს არის პასიური პროტესტი ანაფორაში გამოწყობილ ეპისკოპოსების წინააღმდეგ. მაგრამ რის, ან ვის იმედი აქვს ჩვენს სამღვდლოებს? ხალხისა? ხალხი ჩუმად არის. რევოლუციონურ პარტიებისა, რომელნიც მოვალენი არიან ყოველ ოპოზიციონერ აქტს მხარი დაუჭირონ? პარტიები მათ ყურადღებას არ აქცევენ და ხშირად მასხარადაც იგდებენ. ინტელიგენციისა? მაგრამ რა შეუძლიან ჩვენს დამონაგებულს, ლაჩარს და მოთმინებით გაუღენთილ ინტელიგენციას? საკვირველია, გასაოცარია ერთი მოვლენა: როცა მთავრობა სომხების ეკლესიას შეეხო და ქონება ჩამოართვა, ჩვენ სომხებზე მეტს ვყვიროდით მთავრობის ვერაგობაზე, უსამართლობაზე და ძალმომრეობაზე; როცა იმავე მთავრობამ ხელი აიღო იმავე მამულზე და სომხების სამართლიანი მოთხოვნილება დააკმაყოფილა, ჩვენ სომხებზე მეტად გვიხაროდა სამართლიანობის პრინციპის გამარჯვება. მაგრამ როცა საქმე ჩვენზე მოდდა და საქირო ვახდა საკუთარ უფლებების დაცვა, ჩვენ გულხელი დავიკრიბეთ, განზე გავდექით და მასხარად ავიგდეთ მღვდლები, რომელთაც გაბედეს და თავიანთ უფლებების დაბრუნება მოითხოვეს!

დღეს თუ ხვალ ქართველი სამღვდლოება თავის გადაწყვეტილების შესრულებას შეუდგება და ჩვენ მოვალენი ვართ, მორალური დახმარება გავუწიოთ მას.

* *

ავტოკეფალიის, ავტონომიის და სიტყვა „საქართველოს“ მართო მთავრობა და „პატრიოტები“ არ ემტერებიან. ავტონომიისა და ავტოკეფალიის საკითხი ხმის უმეტესობით რომ გადაწყდებოდეს, გამარჯვება „პატრიოტებს“ დარჩებათ, რადგან მათთან ერთად ორივე საკითხს შავ კენჭს ჩაუგდებენ ჩვენებური სოც.-დემოკრატები.

სახელმწიფო სათათბიროში ჩვენმა დეპუტატმა ის რამიშვილმა უკვე გაიხლათ განუყოფელ რუსეთის სადღერძელო და თავისი თავი მთელ რუსეთის ხალხის წარმომადგენლად გამოაცხადა. ცხადია, რომ რამიშვილს აქ პატარა შეცდომა მოუვიდა. ის თავის თავს მთელ რუსეთის ხალხის წარმომადგენლად სთვლის და არა ქუთაისის გუბერნიისა ან საქართველოს წარმომადგენლად. ამას „ლაპარაკი“ ამოწმებს.

რუსეთის ბიუროკრატის თამამად შეუძლიან სიტყვას, რომ იგი მარტო არ არის, რომ მარტო იგი არ უარყოფდა ეროვნებას, პოლონეთს, საქართველოს და ფინლიანდას. მას მძლავრი მომხრე ჰყავს. „ლამპარის“ სიტყვით, რამიშვილი „მთელი რუსეთის ხალხის სახელით ლაპარაკობს, მთელი ამ ხალხის წარმომადგენლად გამოდის“, ხოლო ი. ბარათაშვილი, კი „ქართველი ხალხის სახელით ლაპარაკობს, ის მთელ კავკასიის წარმომადგენლად კი არ აცნობს თავს დუმას, არამედ როგორც საქართველოს წარმომადგენელია“, მართლა, ვისი ან რის წარმომადგენლები არიან ბარათაშვილი, რამიშვილი ყორღანია, წერეთელი, გომართელი და ჯაფარიძე: ქართველებისა, საქართველოსი, ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიებისა, კავკასიისა თუ მთელი რუსეთის ხალხისა? რუსეთის ბიუროკრატის სიტყვით, ისინი კავკასიის წარმომადგენელი არიან. ამის წინააღმდეგ არც ჩვენებური სოც.-დემოკრატები არიან, თუმცა კი ისევ იმას არჩევენ, რომ რამიშვილი მთელი რუსეთის ხალხის წარმომადგენელი იყოს. ესლა ვკითხოთ ჩვენს ბრძენ სოც.-დემოკრატებს: როგორ ჰგონიათ, პოლონეთიდან რომ სოც.-დემოკრატები აერჩიათ ვის წარმომადგენლად დასახვდენ მათ პოლონელი სოც.-დემოკრატები: მთელი რუსეთისა, თუ პოლონეთის პროლეტარიატისა? როგორ მოიქცევიან ამ შემთხვევაში ფინლიანდისა, მოლორსიისა და ლიტვის სოც.-დემოკრატები? აქ ორნაირი პასუხი შეუძლებელია. ამასთან ერთი რამე კიდევ უნდა ვკითხოთ „ლამპარის“ პუბლიცისტებს: არსებობს თუ არა პოლონეთი, მალორსია, ლიტვა და ფინლიანდია? არსებობს თუ არა საქართველო? თუ პოლონეთი არ არსებობს და მის მაგივრად არის მხოლოდ ათი გუბერნია, მაშინ არც საქართველო არსებობს და მის მაგივრად არის მხოლოდ ორი გუბერნია და სამი ოლქი ბიუროკრატია და „მოსკ. ვედ.“ ყოველთვის იმეორებენ, რომ არის მხოლოდ ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიები და არ არის არავითარი საქართველო; ამასვე იმეორებენ ჩვენებური სოც.-დემოკრატები. კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ რა შუაშია აქ კავკასია, — საადმინისტრაციო ტერიტორია? ერთ-ერთი უნდა იყოს: ან განუყოფელი ადმინისტრაციული რუსეთი, რომელიც შესდგება მარტო გუბერნიებისგან, ან გეოგრაფიული ოლქები (კიმბირი, კავკასია და სხ.); ან ისტორიული ერთეულები (პოლონეთი, საქართველო, ფინლიანდია და სხ.). მაგრამ რა მოეთხოვება უთავბოლო „ლამპარს“, რომელსაც ყველაფერი დომხალივით აერია: ისტორია, გეოგრაფია, ადმინისტრაცია. სოც.-დემოკრატებმა ოლონდ საქართველოს სახელი არ ახსენონ და ხაჩატუროვის „ტფ. ფურცლის“ კიცხვა არ დაიხსახურონ და — უველაფერს სიამოვნებით აურევენ ერთმანეთში.

მაგრამ დახვთ მოლაღატე ჯაფარიძესა და გომართელს! ერთი კვირაა, რაც პეტერბურგში ავიდენ, და ამ ერთ კვირაში ბარემ ასჯერ ახსენეს სიტყვა „საქართველო“! ვურჩევ გაზეთ „ლამპარს“ მოლაღატე გომართელსა და ჯაფარიძესაც ისე მოექცეს, როგორც „მუშის“ რედაქციას მოექცია: მაგროვოს რამდენიმე ათასი გვარი და მოსახოვოს ჩვენს დეპუტატებს სიტყვა „საქართველო“ გამოსცვალონ ან ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიაზე, ან კავკასიაზე, ან მთელ რუსეთზე, თორემ ვაი თუ ჩვენებურმა სოც.-დემოკრატებმაც დაიხსომონ ეს სიტყვა და თავიანთ ლექსიკონში შეიტანონ!

* *

ჩვენმა დეპუტატებმა სათათბიროში თავიანთი დებიუტი დიდის ხმაურობით დაიწყეს. ხუთმა თუ ექვსმა კაცმა ისეთი მნიშვნელობა იქონია სათათბიროს ძალთა განწყობილების

არეგ-დარევაში და ისეთი აყალ-მაყალი ასტება სათათბიროში და რუსეთის პრესაშიაც, რომ კაცს ეგონება, მათთან ერთად მართლა დიდი ძალა დატრიალებულაო. რუსეთის პატრიოტულმა პრესამ „ნოვოე ვრემის“ მეთაურობით მთელი ალიაქოთი ასტება ქართველ დეპუტატების დებიუტის გამო და მთელ რუსეთს მოუწოდა, არიქა, ვიღუბებით და გვიშველეთო. ის რამიშვილის პირველ სიტყვას „ნოვოე ვრემის“ მოლაყებ მენშიკოვმა უშველებელი წერილი უძღვნა, რომელიც საესე იყო ასეთ სიტყვებით: ველური, ბარბაროსი, გაუზრდელი, გაუნათლებელი, ხებრი, კანდიერი აზიატი და სხე. მეორე დღეს იმავე მენშიკოვმა იმავე რამიშვილს შეზავებული ფელეტონი გამოუცხა. მესამე, მეოთხე და მეხუთე დღესაც ყოველ ნაბიჯზე ჰკებნდა ჩვენს დეპუტატებს და ბოლოს ასეთ დასკვნამდე მივიდა: „ინოროდცებს“ უფლება არა აქვთ რუსეთის საქმეებში ჩაერიონ, ამიტომ თუ მათი დეპუტატები ხმას არ ჩაიკმენდენ და ტალახში ამოსვრიან რუსეთის მთავრობას, ჩვენ იძულებული ვიქნებით „ინოროდცებს“ საარჩევნო უფლება წაგართვათო. მენშიკოვი იმასაც კი ცდილობდა, რომ ასეთი საქციელი იურიდიულად და ისტორიულად დაესაბუთებინა და მაგალითად მოიყვანა ინდოეთი, ალჟირი და სხვა კოლონიები, რომელნიც მონაწილეობას არ იღებენ ინგლისისა და საფრანგეთის პარლამენტებშიო. აქედან ის დასკვნა გამოდის, რომ მენშიკოვს და ძმთა მისთა გულით სურთ ამიერ-კავკასია და ზოგიერთი განაპირა ქვეყნები კოლონიებად გამოაცხადონ და გენ. გუბერნატორებს მისცენ შესაქმელად. რა თქმა უნდა, ისტორიის ასეთი დაბრუნება შეუძლებელია, მაგრამ საქმე ამაში არ არის. გადავღეთ თვალი მთელი რუსეთის პატრიოტულ პრესას, გადავღეთ თვალი ჩვენებურ „კავკასას“ და „გოლოს კავკასას“ და დანიახავთ, რომ ქართველებმა და სომხებმა ამ პრესის თვალში როლები გამოიკვალეს. უწინ რუსი „პატრიოტები“ ქართველებს თავზე ხელს უსვამდენ და აქებდენ, სომხებს კი სიცოცხლეს უმწარებდენ და მოსვენებას არ აძლევდენ. ესლა კი, პირიქით, სომხებზე ხმა ჩაიკმინდეს და ქართველები გაიგდეს წინ. რას უნდა მივაწეროთ ეს ცვლილება? ნუ თუ იმას, რომ ჩვენც შევიცვალეთ და სახიფათო გავხდით რუსეთის მთავრობისთვის და პატრიოტებისთვის? მთავრობისთვის სახიფათო ვართ, როგორც რევოლუციონურად განწყობილი ვერი, მაგრამ სახიფათო ვართ თუ არა მისთვის და პატრიოტებისთვის, როგორც ეროვნება, რომელსაც მომავალი აქვს და რომელიც სახიფათო მტერი იქნება „პატრიოტების“ საიდელლო განუყოფელ რუსეთისა? მე მგონია, ჩვენ ორივე მხრით ვართ სახიფათო, ანუ უკეთ რომ ვთქვა, მე მინდა, რომ ორივე მხრით ვიყოთ სახიფათო. ჯერ ჯერობით კი ჩვენ მხოლოდ სუსტად ვკენესით და ჰაერში ხელებს ვაფათურებთ. ქათამს რომ თავს მოსქრიან, ისიც კი იწყებს ფართხალს, ჩვენ კი ყვირილსა და ფათხალსაც ვერ ვებდავთ და მხოლოდ გავიძინით: გაუმარჯოს განუყოფელ რუსეთსო!

რას იზამ? ზოგის რკინის თავს ვერაფრით დაარწმუნებ, რომ ეკონომიურ მონობის გარდა არსებობს გონებრივი და სულიერი მონობა.

დემოკრატია და პარტია

რუსეთის ახლანდელ რევოლუციას სარჩულად უღვევს დემოკრატიული მისწრაფება, — დემოკრატიული და არა სოცია-

ალ-დემოკრატიული. მართალია, სოციალ-დემოკრატიული პარტია ცდილობს ვიწრო კლასიურ კლასობაში ჩააყენოს ეს მოძრაობა, და ეკონომიურად განვითარებულ ქალაქებსა თუ მიყრუებულ სოფლებში პროლეტარების გაერთიანების საქმეებსა დასაყრდენად, მაგრამ, რაკი ახლანდელ რევოლუციის პედიის გადამწყვეტია გლეხობა და წვრილი ბურჟუაზია. ამიტომ ბოლოს ამ პარტიამაც თან და თან თავი დაანება თავის ვიწრო კლასიურ ბრძოლას და თავისი ტაქტიკა შეუფარდა ხალხის უმეტესობის სურვილებს, სოციალ-დემოკრატია დემოკრატობა დაიწყო.

ტაქტიკის ასეთი შეცვლა ხსენებულ პარტიისთვის აუცილებელი გამოდგა, რადგანაც სხვა სოციალისტური პარტია, ე. წ. რევოლუციონერები, — რომელიც მიმართავდა არა რომელიმე კლასს, როგორც განყენებულ ცნებას, არამედ „ხალხის მშრომელ უმეტესობას“, რომელიც ამ უმეტესობის ინტერესთა დამცველად გამოდიოდა, — სოციალ-დემოკრატებზე უფრო ძლიერი და გავლენიანი გამოდგა. მართალია, პირველის შეხედვით სოციალ-დემოკრატების გავლენა უფრო შესამჩნევი იყო, ქალაქ—ადგილას მცხოვრები ხალხი ისევე ქალაქის ცხოვრებას უფრო უკვირდება, მართალია, დეკემბერში სოციალ-დემოკრატებმა პოლიტიკურ მოძრაობაში გაბატონებაც კი მოისურვეს, მაგრამ ეს ძლიერება გარეგანი გამოდგა, რადგანაც პარტია ბოლოს იძულებული გახდა თავის პოლიტიკურ მოწინააღმდეგესი ძლიერება ეცნო, ეცნო, რომ რუსეთის რევოლუციაში უმთავრესი მნიშვნელობა აქვს სოფელს და არა ქალაქს, გლეხს და არა ქალაქის მუშას, ხალხის მშრომელ უმეტესობას და არა პროლეტარიატს, დემოკრატისა და არა სოციალ-დემოკრატისა.

შეიძლება პარტიამ იუაროს ასეთი ცვლილება და სხვა და სხვა „ტაქტიკურ მოსაზრებით“ ახსნას ის, რასაც ჩვენ სოციალ-დემოკრატის ზნეობრივ დამარცხებას და დემოკრატის ზნეობრივსავე გამარჯვებას ვუწოდებთ, მაგრამ ჩვენთვის სულ ერთია, რა მოსაზრებით მიეკედლა სოციალ დემოკრატია ხალხის „მშრომელ უმეტესობას“, — არის ეს პოლიტიკური ოანი, პარტიის მიმდევართა რიცხვის წასამატებლად განზრახული, თუ პარტიის მეთაურები დარწმუნდნენ, რომ რუსეთი ჯერ ეკონომიურად განვითარებული არ არის და ქალაქის მუშას და ნამდვილ პროლეტარიატს არც დიქტატურა და არც რევოლუციის მეთაურობა არ შეუძლია, — ეს სულ ერთია. საგულისხმოა მხოლოდ, რომ ეხლანდელ რევოლუციაში სოციალ-დემოკრატია გლეხობას დაუშობა პირველობა, და რომ მან სცნო „მშრომელ უმეტესობის“ ინტერესები, ე. ი. რომ სოციალ-დემოკრატია რუსეთში კლასთა ბრძოლაზე ლაპარაკი დროებით თუ არ მოსპო, შეამცირა მაინც იგი და სხვა და სხვა კლასის ინტერესების ჰარმონია აღიარა.

ჩვენში? ჩვენში სოციალ-დემოკრატებს რომ უთხრათ, თქვენ დღეს დემოკრატები ხართ და არა სოციალ-დემოკრატებიო, იწყენენ და გამოაცხადებენ, „დემოკრატია ჩვენი უდიდესი მტერი არისო“, და თუ უჩვენებთ და დაუმტკიცებთ, რომ თავის შემადგენლობით იგი „პროლეტარული“ არ არის და როგორც „არა პროლეტარული“, ნამდვილ პროლეტარულს, კლასიურ პოლიტიკას ვერ დაადგება, თუ უთხარით, რომ მით პარტიაში უმეტეს ნაწილად და თითქმის საგვებით წვრილი ბურჟუაზიული ელემენტებია შესული, რომ იგი ამიტომ ძალა-უნებურად ადგება ან დაადგება „მშრომელ უმეტესობის“ წინამძღოლობას, — პარტიის მეთაურები სიტყვის ბანზე აგდებით ეცდებიან პარტიის „დემოკრატობა“ ჩააფუჩიონ და

თავიანთი თავი ნამდვილ კლასიურ პოლიტიკის გამო-მხატველად გამოიყენონ. მაგრამ იმათ სურვილითა სკმის ნამდვილი ვითარება არ შეიცვლება და დღეს ცხადია, რომ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას თუ ასეთი ძლიერება და გავლენა აქვს მოპოვებული, მხოლოდ იმიტომ რომ იგი პროლეტარების ქომავლობასთან ერთად არ ივიწყება და ქალაქის წვრილ ბურჟუაზიის ქომავლობასაც, რომ იგი ვაკრებისთვისაც სცემდა პრაკლამაციებს და, მაგ., ითხოვდა რომ დუქნის პატრონს მედუქნეებისთვის ქირა მხოლოდ თვის დამლევეს გამოერთმია; პარტია გლეხობაში მიდიოდა და იქ ნამდვილ დემოკრატიულ იდეებს აგრეცვლებდა, — უმაღლესა მათ თავს პროგრამის ზოგიერთ მუხლს როგორც არის, მაგ., პროლეტარიატისა ან ამ ცნებას ისე უხსნიდა ხალხს, რომ ზოგიერთი მამულის პატრონი გლეხი ნატრობდა, „ნეტები პროლეტარი ვიყო, — ყველაფერი საქმარისად მექნება, საკუთარი მიწა, სახლი, ქონება და სხვაო“...

ან როგორ შეიძლება ჩვენში, სადაც მრეწველობა უფრო ნაკლებადაც არის გავრცელებული, ვიდრე რუსეთში, ნამდვილი კლასიური, პროლეტარული ტაქტიკა, როდესაც რუსეთშიც სოციალ-დემოკრატიული პარტია ბოლოს „მშრომელ უმეტესობის“ დამცველი შეიქმნა? ჩვენი სოციალ-დემოკრატია ხომ სრულიად რუსეთის სოციალდემოკრატიულ პარტიის ხელქვეითია, და თუ მთელ რუსეთში პარტიამ ბოლოს სოციალ-დემოკრატობას თავი დაანება და დემოკრატობა დაიწყო, ასეთივე ცვლილება უთუოდ დაეტყობოდა პარტიას ჩვენშიც. და თუ ჩვენ ამ ცვლილებას ასე აშკარად ვერ ვხედავთ, იმიტომ, რომ ჩვენში პარტიას ხსენებული ცვლილება უფრო ადრე დაეტყო, მაშინ, როდესაც მან თავის პროკლამაციებით, ქარხნის მუშებთან ერთად, ქომავობა დაუწყა სხვა კლასის წარმომადგენლებს და თვით ვაკრებსაც.

და თუ სოციალ-დემოკრატიული პარტია ჩვენში ჯერ-ჯერობით დემოკრატობას ვერ ასცილებია, მით უფრო ითქმის ეს ფედერალისტების პარტიაზე, რომელიც, რუსეთის სოციალისტ-რევოლუციონერებსავე, იმ თავითვე „მშრომელ უმეტესობის“ წარმომადგენლად გამოდიოდა.

დემოკრატია, როგორც ხალხის უმეტესობის წარმომადგენელი და სახელმწიფოში თანასწორობის დამამყარებელი პოლიტიკური მოძღვრება, პირველად იქნა წამოყენებული მაშინ, როდესაც ხალხმა შეგნებული ბრძოლა დაუწყა, ერთის მხრივ, თვითპროლეტობას და, მეორეს მხრივ, ყოველივე უთანასწორობის შემქმნელ ცხოვრების პირობებს. ყველა აღამიანი თანასწორ პირობებში უნდა იხადებოდეს, იზრდებოდეს და ცხოვრობდეს, უნდა მოისპოს ყოველი წოდებრივი ან ქონებრივი პრივილეგია და უპირატესობა.

მაგრამ თანასწორობა, სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ წყობილების შეცვლა საზოგადოებას თავის თავად სრულ ბენდიერებას ვერ მიანიჭებს. ყოველ უფლებას გამოყენება სკირია, ერთი და იგივე კანონი სხვა და სხვა კაცის ხელში ერთნაირ ნაყოფს არ გამოადებს. რა მნიშვნელობა აქვს კანონების, თუნდ კარგ კანონებისაც ქალაქლზე ჩამოწმებას, თუ ხალხში და თვით ამ კანონების აღმასრულებლებში ხსენებულ კანონის პატივისცემა არ იქნა? რა მნიშვნელობა აქვს, მაგ., ამერიკის შეერთებულ შტატებში ზანგებისთვის პოლიტიკურ თანასწორობის გამოცხადებას, როდესაც ფაქტიურად თეთრკანა ამერიკელები შავ-ზანგებს ამ თანასწორობის განხორციელებას არ ანებებენ? თუ სასამართლოც იქ თეთრკანიანების

ხელშია და ამიტომ ხანგებს თავიანთ პოლიტიკურ უფლებათა დარღვევაზე საჩივრის აღძვრაც არ შეუძლია! რა მნიშვნელობა აქვს ავსტრიაში ენათა თანასწორობის აღიარებას, როდესაც არც ერთი ეროვნება იქ ამ კანონს არ ემორჩილება და ძალით ცდილობს თავის ეგოისტურ სურვილების განხორციელებას? ან რად უნდა სერბიის დემოკრატიული წყობილება, თუ იქ ამ უფლებას ხალხის მეთაური დემოგოგები გამოიყენებენ მხოლოდ ხალხის დასაბეჩავებლად და მის სახელით ყოველივე ავაზაკობისა და ძალმომრეობის ჩასადენად?

იმისთვის, რომ დემოკრატიულმა რევორმამ ხალხისთვის სასიკეთო ნაყოფი გამოიღოს, საჭიროა ხალხის აღზრდა, ხალხის მომზადება.

იქ, სადაც თვითპყრობელობა არის გამეფებული, ხალხს მხოლოდ სხვა და სხვა ტენიკური ცოდნა მოეთხოვება, დურგლობა, მემანქანობა, ვეკილობა, ექიმობა და სხვა. საზოგადოების, ხალხის კეთილდღეობაზე ფიქრი და ზრუნვაც შეადგენს მთავრობის პრივილეგიას.

დემოკრატიულ სახელმწიფოში კი ყველა ადამიანი რამე მონაწილეობას იღებს საზოგადო საქმეების მართვასა და გამგეობაში. ზოგი დემუტატს ირჩევს, ზოგი დემუტატად ირჩევა, ზოგი შედის რამე კომისიის ან კავშირის წევრად, მიტინგებზე გამოდის სალაპარაკოდ ან მიტინგზე მოლაპარაკეობს. ტარს უსმენს. როგორც სალაპარაკოდ, ისე მოლაპარაკეის მოსასმენად მომზადება საჭირო, რადგანაც ყველამ უნდა იცოდეს ვაგონილის აწონ-დაწონა და დაფასება

ამიტომ ყოველი ნამდვილი დემოკრატი, ე. ი. ხალხის გაბატონების და საერთო თანასწორობის მომხრე, უნდა ცდილობდეს ხალხში კრიტიკული მსჯელობა აღზარდოს და მოსპოს მასში ყოველი ცრუ-მორწმუნეობა, ბრმა რწმენა და სექტანტობა.

ამ მხრივ არა-დემოკრატიულად იქცევიან ჩვენებური სოციალ-დემოკრატები, რომელნიც აცხადებენ, „დემოკრატია ჩვენი უდიდესი მტერი არისო“. მართლაც, მათთვის, პარტიის მეთაურთა და იდეოლოგებისთვის, დემოკრატიის გაძლიერება საშიშია, რადგანაც დემოკრატიის გაძლიერებას თან მოჰყვება პარტიის მეთაურთა ახლანდელ ბატონობის მოსპობა. რომ ამ მეთაურთა ქადაგებასა და ნამოქმედარში მრავალი არსებითი შეცდომა არის, ამას ისინი უარყოფენ, მაგრამ ამას ამტკიცებს, სხვათა შორის, ის ვარემოება, რომ პარტია იძულებული შეიქნა ზოგიერთ ძირითად საკითხში თავისი წინანდელი პოზიცია გამოეცვალა და მიეღო ის პოზიცია, რომელსაც წინათ თვით ეს მეთაურები სხვას უწუნებდნენ და ხალხისთვის მავნებლად აცხადებდნენ. ამას ამტკიცებს პარტიის „მეუპრავლესეთა“ და „მეუმცირესეთა“ კამათი, ამტკიცებს აგრეთვე ის უბრალო ფაქტიც, რომ პარტიის „იდეოლოგები“ ხალხს არწმუნებენ, თქვენთვის ცენტრალისტურად მოწყობილი რუსეთი საჭირო არისო, თქვენთვის მავნებელია ავტონომია, ეროვნულ დამავგრის წინააღმდეგ ბრძოლა არ გაბედლოთა.

სოციალ-დემოკრატებს ხალხისთვის გულში სექტანტური გრძობები რომ არ ჩაენერგათ, აქსნათ თავიანთ აგრარულ პროგრამის ნამდვილი ხასიათი ან ავტონომიის ნამდვილი მნიშვნელობა და ამ საკითხების გადაწყვეტა ხალხის თავისუფალ მსჯელობისთვის მიენდოთ, თქმა არ უნდა, რომ ხალხი სოციალ-დემოკრატ იდეოლოგების იდეალებს იმ თავითვე არ დაეთანხმებოდა და აგრარულ საკითხში მაშინვე

მოითხოვდა იმას, რასაც ახლა სოციალ-დემოკრატები მას „ტაქტიკურ მოსაზრებით“ აწვიდნენ, და რომ ხალხში არავინ არ შეიქნებოდა ავტონომიის და დეცენტრალიზაციის წინააღმდეგი, რადგანაც წარმოუდგენელია, ქკუათა მყოფელი და შეგნებული ადამიანი ხელს იღებდეს თავისუფლებას, რომელსაც მას აწვდის ავტონომია, და ცენტრალისტურ სახელმწიფო წყობილების მოთხოვნით თვითონ თავისივე ხელით კისერზე ახალ მონობის უღელს იდგამდეს.

მაგრამ სოციალ-დემოკრატებმა ჩვენში შეაჩვიეს ხალხი თავის აზრად მიიღოს ყველაფერი, რასაც მას სოციალ-დემოკრატი ავტორტარი ჩაუწერს უღელს და განუსჯელად, აუწონ-დაუწონლად დაადგეს იმ გზას, რომელსაც მის პარტიის მეთაურები ურჩევენ. ხალხში საკუთარი აზრი მოისპო, გაბატონდა პარტიის აზრი, მოისპო თავისუფალი მსჯელობა, მისი ადგილი დაიკირა პარტიის ბრძანებამ.

ხალხის გონებრივად განთავისუფლება პარტიულ სექტანტობისგან ყოველივე გულწრფელ დემოკრატისთვის ისეთსავე წმინდა მოვალეობას შეადგენს, როგორც ბრძოლა პოლიტიკურ მონობის მოსაპობად. გონებრივი მონობაც იგივე მონობა არის, გონებრივად სხვისგან დამონებული ადამიანი ვერასოდეს ვერ გამოიყენებს თავის პოლიტიკურ თავისუფლებას.

ხალხის გონებრივი განვითარება თავის თავად საერთო კეთილდღეობაზე მზრუნველ საზოგადოებას ვერ შექმნის, —საამისოდ საჭიროა ზნეობრივი აღზრდაც, —საერთო კეთილდღეობის სურვილი, მომხრესი და თვით მოწინააღმდეგესი პარტიის ცემა, საკუთარ პასუხის მგებლობის გრძობა, საქმეში მხნეობა, გამბედაობა. ის საზოგადოება, სადაც ყველა მხოლოდ თავის თავზე ზრუნვით არის გატაცებული, სადაც ყველა მხოლოდ იმას ფიქრობს, თუ როგორ წაიმატოს შემოსავალი და თავისი ცხოვრება ტკბილად მოიწყოს, სადაც საამისოდ ადამიანი არავითარ საშუალებას არ ზოგავს და ყველას თავის მოსისხლე მტრად ისახავს, სადაც ხალხი უსაქმურობას ნატრობს და უსაქმურობას ეჩვევა, იქ ნამდვილი დემოკრატიული თანასწორობა საფიქრებელიც არ არის, იქ ყველა თავის გუნებაში პატარა ბიუროკრატ-თვითმპყრობელია და ნამდვილ თვითმპყრობელივით მხოლოდ სხვის დაჩაგვრით ცდილობს თავის გაბატონებას... სადაც ადამიანი მტრულის თვლით უყურებს ყველას, ვინც მისი სრული თანამოაზრე არ არის, იქ საერთო მუშაობაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება. და, განა, ასე არ იქცეოდა ჩვენებური სოციალ-დემოკრატია, რომლის მეთაურები ყველა არა სოციალ-დემოკრატს პატიოსან ადამიანის სახელსაც კი ფეხქვეშ სთელავდნენ და აცხადებდნენ, მხოლოდ „სოციალდემოკრატი“ არის პატიოსანი, მხოლოდ ჩვენი პარტია არის ხალხის ერთგული და მისი კეთილის მსურველი! ისევე, როგორც სარწმუნოების საქმეში ყოველი ეკლესია იჩენებს ხალხის მხსნელის როლს და სხვა ეკლესიებს მოტყველებად სთვლის.

მხოლოდ გონებრივ განუვითარებლობით აიხსნება ის სასაცილო მოვლენა, რომელიც ჩვენებურ სოციალდემოკრატებში ხშირად შეგვხვდება; ქონებრივად და მისწრაფებით ბურჟუა, ამ პარტიის მრავალი წევრი, ვაიძახის, —ძირს ბურჟუაზიაო!

და, მეორეს მხრივ, მხოლოდ ზნეობრივ მოუზადებლობით და პარტიულ დაბრმავებით აიხსნება ის სამწუხარო მოვლენა, რომელიც ისევ ამ პარტიაში თავს იჩენს, —სიძულვი-

ლი და იმათი დაუნდობლობა, ვისაც პარტიის მეთაურთა შეუმცდარობა არა სწამს და ვინც ხალხის გასაბედნიერებლად პარტიისგან არჩეულ ტაქტიკას არ ეთანხმება.

არ კმარა მიტინგებზე აღფრთოვანებულ სიტყვების წარმოთქმა, —სამღვდელოებაც აღფრთოვანებულად ქადაგებს და ხალხს თავისებურ ბედნიერებაზე უთითებს... არ კმარა „მორწმუნე“ პარტიის შექმნა, მორწმუნე მრევლი ყველა ეკლესიაში არსებობს... არ კმარა პარტიის გაძლიერება, ძლიერი ეკლესიაც ყოფილა და ზოგან ახლაც ძლიერი არის... რწმუნის მავიერად საჭიროა შეგნება, შეგნებული მსჯელობა, კრიტიკული აზროვნება და თავისუფლება, ის, რაც ასე სძულს ეკლესიას, ის, რისიც ასე ეშინია სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის იდეოლოგიებს!..

„პარტიულ დისციპლინის“ გულისთვის ხალხში სექტანტურ გრძნობების გავრცელებით დემოკრატია არ დამყარდება ისევე, როგორც „სულის საცხონებლად“ ეკლესიის ხალხზე გაბატონება ვერ შექმნის თავისუფლებას.

ვინ უნდა დაარღვიოს ეს სექტანტობა? ვინ უნდა შექმნას სულთ ძლიერი, ვინ უნდა გახსნას ხაზი? ვინ უნდა მოამზადოს ამით ნიადაგი ხალხის ნამდვილ ბატონობისთვის და ძირი გაუთხაროს პარტიის ბოზობათა გაბატონებას?

ეს საქმე შეიძლება იკისროს და შეასრულოს მხოლოდ ნამდვილმა დემოკრატამ, რომელიც ჯერ ცალკე პარტიად არ გამოსულა პოლიტიკურ ცხოვრების ასპარეზზე, მაგრამ რომლის არსებობისთვის ნიადაგი უკვე მზად არის

როდესაც მუშა — ხალხი თავის მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის იბრძვის, ცდილობს 8 საათიან სამუშაო დღის შემოღებას, ქირის მომატებას, წარმოებაში არსებულ ანარქიის მოსპობას და თვით წარმოების ახლანდელ წყობილების ხალხის საკეთილდღეოდ შეცვლას, —ეს დემოკრატიული მისწრაფებაა.

როდესაც გლეხი ითხოვს მიწას და თავისუფლებას და აცხადებს, რომ მიწა მშრომელ უმეტესობის ხელში უნდა გადავიდეს, რომ უნდა მოისპოს მესაკუთრე უმცირესობისგან მშრომელ უმეტესობის გაყვლეფა, —ესეც დემოკრატიული მისწრაფებაა.

როდესაც ხალხი აცხადებს, რომ უნდა დაემზოს თვითმპყრობელობა, და რომ ხალხის ხელში უნდა გადავიდეს მართვა და გამგეობა სახელმწიფოში, რომ ხალხმა საყოველთაო პირდაპირ, ფარულ და თანასწორ კენჭის ყრით უნდა ირჩევდეს წარმომადგენლებს, რომ თვით ხალხს და მის წარმომადგენლებს უნდა ჰქონდეს საკანონმდებლო ინიციატივა და კანონმდებლობის უფლება, რომ სამინისტრო ხალხის წარმომადგენელთა წინაშე პასუხის მგებელი უნდა იყოს, რომ უნდა მოისპოს არა პირდაპირი გადასახადი, მუდმივი ჯარი და ბიუროკრატიის თვითნებობა, —ესეც დემოკრატიული მოთხოვნა არის.

როდესაც ამბობენ, რომ ისეთი სახელმწიფო, როგორც რუსეთი არის, ცენტრალისტურად მოწყობილი თუ დარჩა, — ხალხს მასში ფაქტიურად არ შეეძლება თავის წარმომადგენელთა ნამოქმედარს მუდმივად თვალ ყური ადევნოს და რომ ამიტომ უნდა შემოვიდეს სახელმწიფოში დეცენტრალიზაცია, რომ ადგილობრივ საქმეებს ადგილობრივი ხალხი უნდა განაგებდეს რომ უნდა მოისპოს ეროვნული დაჩაგვრა, რომ ყველა ერი,

და ყოველი ადამიანი უნდა იყოს თანასწორი და თავისუფალი, —ესეც დემოკრატიის მოთხოვნა არის.

დემოკრატიის აზრით, ხალხისთვის მავნებელია ყოველი ის წესწყობილება, რომელიც სახელმწიფოს საკანონმდებლო და მართკამგეობის უფლებას ხალხს აშორებს და, ცენტრალისტურად მოწყობილ სახელმწიფოში, ხალხისგან არჩეულ წარმომადგენლებს ხელში აძლევს, რადგანაც ასეთი წარმომადგენლები ბოლოს და ბოლოს ბატონებად იქცევიან და ხალხს მონებად დაიგულებენ.

შეიძლება, პროგრამით დემოკრატიული პარტია საქმით არა დემოკრატიული გამოდგეს, —ეს ემართება ჩვენებურ სოციალ-დემოკრატის, რომელიც თავის სექტანტურ დოგმატიზმით და სხვების დაუნდობლობით იეზუიტების სასულიერო კავშირს უფრო წააგავს, ვიდრე დემოკრატიულ პარტიას, რადგანაც მან მოსპო თავის წევრებში თავისუფალ კრიტიკის ნიქი და სამართლიანობის გრძნობა. ამის მაგალითი თუნდ „ლაშკარ-მუშის“ პოლემიკაა, რომელშიაც პარტიის წევრები სახეებით ეკიდლებიან „ლამპარს“ და ზიზღს უთვლიან „მუშას“, თუმცა პარტიულ დოგმატიზმისაგან თავისუფალ ყოველ ადამიანისთვის, რომელიც სამართლიანობის გრძნობას სახეებით მოკლებული არ არის, ცხადზე უცხადესია, რომ ამ პოლემიკაში თვით „ლამპარსაც“ ბევრი საყვედური მართებს შეგნებულ მუშებისაგან.

მუშები დემოკრატიულად და არა სექტანტურად აღზრდილნი რომ ყოფილიყვნენ, „ლამპარსაც“ თავიანთ საყვედურს არ მოაკლებდენ და ამნაირად განსწმენდავდენ პარტიულ პრესას იმ სისამაგლისაგან, რომელიც ამ პრესას სხვებში ეჯავრა და რომლისგან იგი თვითონაც თავისუფალი არ არის.

იტყვიან, ახლა ასეთების დრო არ არისო: რევოლუცია გველოებს პარტიის ერთგულებას და პარტიულ დისციპლინას, რადგანაც უამისოდ გაშარჯვება არ შეიძლებაო. მაგრამ მე ჩემდა თავად არა მრწამს თავისუფლება იმკაცის ხელში, ვინც მუდამ თავისუფლებას ღალატობს, არა მრწამს სამართლიანობის დამყარება იქ, სადაც ხალხს სამართლიანობის გრძნობა დახშული აქვს, და ის პარტია, რომელიც ხალხს ვითომც რევოლუციის გულისთვის აბრმავებს, დემოკრატიულ პარტიის სახელს ვერ დაიჩემებს და შემდეგში ხალხის ქომაგობას ვერ გაბედავს.

ჩვენ სოციალ-დემოკრატიულ პროგრამებზე აქ არაფერს ვამბობთ, —ამ პროგრამების გარჩევა და მის სიღვი-კარგის გათვალისწინება შემდეგისთვის გადაგვიდეთ, ჩვენ აქ ვლაპარაკობთ მხოლოდ პარტიის ტაქტიკაზე და მის მეთაურ-იდეოლოგ-პროზაგანდისტების ქცევაზე. ჩვენ აქ ოდნავ აღენიშნეთ ის სიფრთხე, რომელიც ხალხს პოელის მათ არა დემოკრატიულ ქცევის გამო და ჩვენი ღრმა რწმენა გამოვთქვით, რომ მხოლოდ დემოკრატიულად აღზრდილ ხალხში შეიძლება შესაფერი და სასიკეთო ნაყოფი გამოიღოს ყველა იმ სახელმწიფო ცვლილებამ, რომლის შემოღებას სცდილობს ახლა რუსეთში ყოველი თავისუფლებისათვის მებრძოლი ადამიანი. ჩვენ კიდევ შემთხვევა გვექნება ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით გამოვთქვათ ჩვენი შეხედულება და მის სისწორის დასამტკიცებლად პარტიის მოქმედებიდან შესაფერი მაგალითებიც დავასახელოთ.

სურგული.

ს. დ—ს

ზოგი არ მომწონს რამ შენში,
მაგრამ საერთოდ კარგი ხარ!..
ერთ ღროს მეც გამომაღგები,
თუმც ჯერ კი სხვისი ბარგი ხარ!!

ახლა იღვიძებ, ჯერ კიდევ
თვალი არ მოგიფშენეტია
და შენს სიცოცხლე-ფართხალში
ბევრი უღროვო... მეტია!..

მაგრამ ეს არის კანონი
ბუნების, უტყუარისა!..
ცხადია, როგორც სინათლე
დღისით მზის, ღამით მთვარისა.

პირველად ფეხის ამდგმელი
ცოტა ხნით მოხარბაცეა!..
ვინც არ ინძრევა და სულ წევს,
აბა, ის რაღა კაცია!..

შენი შეცდომა სჯობია
მძინარის შეუცდენასა,
გიწუნებ, მაგრამ შენს ძვირს კი
ვერ ვათქმევინებ ენასა!..

სადაც გულწრფელი შრომაა,
იქ ნულარაფრის გრცხვენია!
შეცდომა წარმატალია,
ქერწლივით გასაცვენია!..

მოვა დრო, შენც გასწორდები,
დასდგები შენს ღონეზედა
და ბაიათებს დასძახებ
სხვა კილო და სხვა ხმაზედა...

მეც იმ ღროს ველი, მანამდე
შორედან გიგდებ რა ყურსა,
შენ საქებ-სადიდებელად
ვერ ავაქდერებ ჩანგურსა!

ბჭკაა.

აქტორების, ფილმებისა და მრეწველური საკითხი*)

(რუსულიდან.)

II

თანამედროვე დიდი სახელმწიფოები უშველებელ ტერიტორიებით და მრავალრიცხოვან ქვეშევრდომებით, ეტნიურად და გეოგრაფიულად აუცილებლად წარმოიდგენენ აქრელებულ სხულს. ისეთი უშველებელი სახელმწიფო, როგორიც არის რუსეთი, რომელიც შეადგენს მთელი დედამიწის 1/8-ს, შეუძლებელია გეოგრაფიულად ერთფეროვანი იყოს. ბუნებრივმა ფაქტორმა სხვა და სხვა დადი დასვა რუსეთის მცხოვრებლების ფიზიკურ და სულიერ ცხოვრებას, მათ ზნე-ჩვეულებას და სულიერ და ქონებრივ კულტურას. აზიის რუსეთ.

ში, მაგალითად, მერვის ოაზისებში, უწყლობისა გამო შეურნეობა არსებობს მხოლოდ ხელოვნურ მორწყვით, შუა რუსეთში კი ხელოვნური მორწყვა სრულიადაც საქირო არ არის.

მაგრამ ელფერი და თავისებურობა ამა თუ იმ ოლქისა მართა ბუნებრივ პირობებისაგან არ არის დამოკიდებული, ყოველ ოლქის თავისებულება შემუშავდა ათას სხვა და სხვა პირობის ზედგავლენით თავის ისტორიულ განვითარების დროს. კარგად ჩაუკვირდით ცხოვრების რომელიმე უმნიშვნელო ფაქტს, გაანათეთ იგი მეცნიერების სანთლით და თქვენ თვალწინ აღსდგებიან იდეებისთვის წამებულნი. მტკრიან არქივებში თქვენ აღმოაჩენთ ისეთ მიზეზებს, რომ მაშინვე დარწმუნდებით და გაიგებთ, თუ როგორ და რომელ ფაქტორების ზედ გავლენით ჩაიბეჭდა ცხოვრებაში ესა თუ ის ჩვეულება, წყობილება და ადათი. ამის შემდეგ ადვილი გასაგებია ის გარგნულად გაუგებარი მოვლენა, რომ ყოველ ასეთ ჩვეულებისა და წყობილების დარღვევა და ხელისხლება ხალხში წინააღმდეგობას და ტკივილს იწვევს. ბარბაროსული დაპყრობა ხალხისა, რომელც ერთი ხელის მოსმით ანადგურებს ხალხის ისტორიულად შექმნილ კულტურას და ამ ხალხის გონებრივ და ზნეობრივ ცხოვრებაში ამყარებს გაუნათლებელ ახალ ბატონთა დამახინჯებულ წყობილებას, ისტორიის კაპრიზი, რომელიც ერთ ერს სამუდამოდ ამწყვედევს გაუნათლებლობის საპყრობილეში და მეორეს კი ანიჭებს მძლავრ კულტურას,—აი, სხვათა შორის, ის ისტორიული მიზეზები, რომლის მეოხებით ესა თუ ის ოლქი ხშირად გადასცდება წესიერ კულტურულ განვითარების გზას და თავის ბედნიერ მეზობლებს ბოლოში მოექცევა ხოლმე.

ყოველ სახელმწიფოში უექველად არის ხოლმე ბრძოლა ადგილობრივ თვითმმართველობისთვის. ცენტრალურ მთავრობას ხშირად უხდება ბრძოლა სხვა და სხვა ერებთან, ოლქებთან, წოდებებთან, ეკლესიებთან და სხ. ბრძოლის შედეგი სხვა და სხვა სახელმწიფოში სხვა და სხვანაირია და ყოველთვის ცენტრალურ მთავრობის გამარჯვებით არ თავდება ხოლმე. მე.XVI საუკუნის დამდეგს საფრანგეთში ეგრედ წოდებულ ფრონდას არა ერთხელ უცდია აბსოლუტურ მონარქიის თავიდან მოშორება, მაგრამ იმ დროის მონარქიას იმდენად ჰქონდა გამაგრებული ფეხი, რომ მას ფრონდამ ვეღარაფერი დააკო. ამის შემდეგ საფრანგეთის მთავრობა მხოლოდ იმასდა ცდილობდა, რომ როგორმე დაეშო ადგილობრივი დამოუკიდებლობა და თავის ხელში მოეგროვებინა მთელი ძალა-უფლება. ეს პროცესი დაიწყო რიშელიემ და დაამთავრა ნაპოლეონ I-მა. ამ პოლიტიკამ თითქმის მთლად მოსპო ადგილობრივი თავისებურობა და საფრანგეთის მთელი გონებრივი და ქონებრივი კულტურა მხოლოდ პარიზში მოათავსა. სწორედ ამიტომ არის ნათქვამი: ვინც პარიზი ნახა, მას მთელი საფრანგეთი უნახავსო. გერმანიაში, პირიქით, ცენტრალური მთავრობა ასეთი ძლიერი არ იყო, როგორც საფრანგეთში, და ამიტომ ასეთმა პოლიტიკამ სხვა ნაყოფი გამოიღო.

არ შეიძლება ითქვას, რომ ასეთ პოლიტიკისთვის წინააღმდეგობა არ გაეწიოთ. მე.XVI და მე.XVIII საუკ. საფრანგეთში აბსოლუტიზმმა საეცებით ვერ მოსპო წოდებრივი ცხოვრება; იმ დროს ხშირი იყო ავტონომიური ოლქები. ხალხის ბრძოლამ აბსოლუტიზმთან ახალი სული ჩაბერა ადგილობრივ ცხოვრებას. იმ დროს ხშირად გაისმოდა პროტესტი წინააღმდეგ გადამეტებულ ცენტრალიზმისა, პიროვნე-

*) იხ. „ივერია“ № 16.

ბის შეზღუდვისა და ადგილობრივ ცხვირების შეჩერებისა. ამ იდეას პირველად საფრანგეთში გაუჩნდნენ მოპზრენი და თეორეტიკოსები. საფრანგეთში დაარსდა დეცენტრალისტთა სკოლა, რომელმაც თავის დროშაზე დასწერა დამოუკიდებლობა ადგილობრივ თემებისა და კავშირებისა. თანამედროვე სახელმწიფოებრივი თეორია თავგამოდებით იცავს ამ სკოლის თვალთახედვის ისარს. ცნობილი თანამედროვე თეორეტიკოსი ამ მიმართულებისა—პროფ. იელინეკი—ასე ასაბუთებს მას: „სრულიად შეუძლებელია ცენტრალურ დაწესებულებებით დიდ სახელმწიფოების მართვა-გამგეობა. ადგილობრივ სასამართლოებისა და თვითმმართველობის ორგანოებს განსაზღვრულ ფარგალში გადამწყვეტი უფლება უნდა მიეცეთ და ამ უფლებებს ზოგიერთ შემთხვევაში საბოლოო ხასიათი უნდა ჰქონდეთ. ამ რიგად რეალურ სახელმწიფოს ნორმალურ ტიპად გამოდის დეცენტრალისტური სახელმწიფო. პოლიტიკურად და იურიდიულად შეიძლება ლაპარაკი იყოს მხოლოდ დეცენტრალიზაციის საზღვრებზე, ამ საზღვრების აღნიშვნა და მოკიდებულია ათას სხვა და სხვანაირ პოლიტიკურ და ისტორიულ ურთიერთობაზე. მცხოვრებთა შორის ეროვნული სხვა და სხვაობა, სხვა და სხვა ოლქების კულტურული სხვადასხვაობა და ამ ოლქების სიმორე ან სიახლოვე ცენტრიდან—ყველა ეს სოციალური და ბუნებრივი დაბრკოლება ცენტრალიზაციისთვის. მაგრამ სახელმწიფო რომ ერთ ერთთაც იყოს დასახლებული და გეოგრაფიულადც ერთფეროვანი იყოს, ცენტრალიზაციას ხელს უშლის სხვა პოლიტიკური მოსაზრება. ცენტრიდან შეუძლებელია სახელმწიფოს სხვა და სხვა კუთხეების რეალურ საქიროების შესწავლა; ცენტრალიზმი აჩენს ბიუროკრატის, რომელიც ყოველთვის დაშორებულია ხალხზე და სრულიად არ იცნობს მის სიჭიროებას; ცენტრალიზმის დროს შეუძლებელია ხალხში განვითარდეს ხალხის თვითმოქმედება; ცენტრალურ მთავრობას უნდა ჰყავდეს მოპირდაპირე, რომელიც, თუ საქიროება მოითხოვს, წინ აღუდგება მის თვითნებობას—ეს არის უპირატესობა დეცენტრალიზაციისა“.

რით შეიძლება სახელმწიფოს მთლიანობის დაცვა, თუ ამავე დროს იმის ცალკე ნაწილებს თვითმმართველობა მიენიჭა?

სახელმწიფო მეცნიერება სცნობს სახელმწიფოს დეცენტრალიზაციის ორ ფორმას: დეცენტრალიზაცია ადმინისტრაციული და პოლიტიკური. ბიუროკრატულ—ადმინისტრაციული დეცენტრალიზაცია ისტორიული ნაშთია, რომელიც დიდი ხანია ცხოვრებამაც დაჰგმო და მეცნიერებამაც. მეცხრამეტე საუკუნის დამდეგს აღმოცენდა ახალი პოლიტიკური ორგანიზაცია, რომელიც დამყარებულია იმ აზრზე, რომ საქიროა მართვა-გამგეობის უფქციები ბიუროკრატულ კასტას ჩამოერთვის და გადაეცეს ხალხის წარმომადგენლებს. ბევრს ეცადა ინგლისის ბიუროკრატიაში ეს იდეა აღმოეფხვრა მოქალაქეთა თავიდან, მაგრამ დამარცხდა. ყოველ ინგლისელისთვის პარლამენტარული წარმომადგენლობა იყო მხოლოდ გვირგვინი თვითმმართველობის პრინციპისა და უზრუნველყოფა პიროვნების თავისუფლებისა. ამის შემდეგ საკვირველი არ არის, რომ პირველად ინგლისში გაჩნდა ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო. ამ იდეას წინადაც ჰქონდა გამჯდარი ფესვები დასავლეთ ევროპაში, პროფესიონალური და წოდებრივი ორგანიზაციები და საქალაქო და სასოფლო კომუნები საშუალო საუკუნოებში დროებით განდევნა ბიუროკრატია. ინგლისის დაწესებულებათა მაგალითით გატაცების დროს ეს

მუხლი შეიტანეს ლიბერალებმა თავიანთ პროგრამაში, მაგრამ პირველად იგი განახორციელეს მხოლოდ 1831 წელს, როცა ბელგიის კონსტიტუციამ აღიარა ადგილობრივი თვითმმართველობა. 1797 წელს ადგილობრივი დამოუკიდებლობა ამერიკაში უზრუნველყოფილ იქმნა. მე-XIX საუკუნეში საბოლოოდ დამტკიცდა, რომ თვითმმართველობის იდეასა და პარლამენტარისმის იდეას შორის არსებობს მკიდრო კავშირი. ამ ეპოქაში თითქმის მთელ ევროპაში შემოღებულია ადგილობრივი თვითმმართველობა. 1864 წელს რუსეთშიაც შემოიღეს ერობა. თუმცა შემდეგ მას ძალიან მოაკვცევს ფრთები და შეზღუდეს მისი უფლებანი, მაგრამ მან მაინც განუზომელი სარგებლობა მოუტანა რუსეთს.

გაფართოებული ერობა სავსებით დააკმაყოფილებს შუა რუსეთს. სულ სხვა ნაირად არის საქმე ისეთ ოლქებში, რომელნიც შესაძნეველად განსხვავდებიან ცენტრალურ რუსეთისგან, მით უფრო, თუ ის ოლქები დასახლებულია ისეთ ეროვნებით, რომელსაც წარსული ჰქონდა და ცდილობს დაიცვას თავისი კულტურა და ეროვნული თავისუფლება.

იდეა ადგილობრივ კანონმდებლობისა მკიდროდ არის დაკავშირებული დემოკრატიულ პრინციპთან, რომელიც ხალხის პირდაპირ ბატონობას აღიარებს, და ამ მოთხოვნას მხარს უჭერენ ქვეშაირი დემოკრატიული პარტიები. ამ საკითხში დიდი მითქმა-მოთქმა და აყალ-მაყალი ასტება. ბევრი ამტკიცებენ, რომ ავტონომია სახელმწიფოს მთლიანობას არღვევს, ნამდვილად კი ამ საკითხის გადაწყვეტა დამოკიდებულია მეორე საკითხის გადაწყვეტაზე: სკიროა თუ არა რუსეთს ადგილობრივი კანონები? ისინი, ვინც უარჰყაფენ ადგილობრივ ავტონომიას და ამტკიცებენ, ვითომ მთელი რუსეთი ერთნაირ კანონს უნდა ემორჩილებოდეს, ვერაფრით ვერ ასაბუთებენ თავიანთ მოსაზრებას. მათ მიერ წამოყენებული წყობილება ხალხის შეგნებაში არ არის შესული, ცხოვრებაში არ არის განხორციელებული და, მაშასადამე, ვერ დაიცავს სახელმწიფოს მთლიანობას. ესენი თხოულობენ მართვა-გამგეობის ისეთ წეს რიგს, რომელიც ფიქრადაც არ მოსვლია ბიუროკრატისა, თავის თვითმპყრობელობის დროსაც კი. მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთი იყო და არის ცენტრალისტური სახელმწიფო, ბიუროკრატია მაინც ვერ დიმოჩილა ცხოვრება და იძულებული იყო, საერთო კანონებს გარდა, ადგილობრივი კანონებიც გამოეცა. პოლონეთში დღესაც მოქმედობს ნაპოლონ I-ის მიერ შემოღებული საქორწინო კოდექსი; ოსტების მხარეშიაც არსებობს პოლონეთისა და შვეციის მეფეების მიერ შემოღებული კანონები, ფინლიანდიაში დღესაც არ არის გაუქმებული 1734 წლის შვეციის დებულება; ჩერნიგოვისა და ლიტვის გუბერნიებშიაც დღესაც ძალაშია ლიტვის სტატუტები; ადგილობრივი კანონები და დებულებანი არსებობს კავკასიაში, ბესარაბიაში და კიდეც ბევრგან. რუსეთის იმპერიის მთელი ოლქები ცხოვრობდნენ და ეხლაც ცხოვრობენ საკუთარ კანონებით და ცხადია, რომ მათი შეცვლა შეუძლიანთ ადგილობრივ ხალხის წარმომადგენლებს და არა იმათ, რომელთაც ადგილობრივ ცხოვრებისა არაფერი ესმით. ამ საკითხის გადაწყვეტა არ შეუძლია იმპერიის საერთო პარლამენტს, რადგან, შესაძლებელია, მცხოვრებთა სურვილი სულ სხვა იყოს და მათ წარმომადგენელთა სურვილი-კი სხვა. დასავლეთ ევროპის მაგალითმა ცხადად დაგვიმტკიცა, რომ ისეთ სახელმწიფოებშიაც კი, რომელიც რუსეთზე პატარაები არიან და სადაც განათლება უმაღლეს წერტილამდეა ასული, ცენტრალური დაწესებულებანი ვერ ასწრობენ საზოგადო საქმე-

ების გაძლიერებას, მიუხედავად იმისა, რომ იქ ადგილობრივ საქმეებს განაგებენ ადგილობრივი დაწესებულებანი. თუ პარლამენტი საზოგადო საქმეების გარჩევასაც ვერ ასწრებს, როგორ უნდა დააკმაყოფილოს მან ადგილობრივი საქიროება, როგორ უნდა მოასწროს ადგილობრივ საქმეების განხილვა?

საოლქო ავტონომია ძალიან ჰგავს ფედერაციას, მაგრამ მათ შორის განსხვავებაც დიდია. ფედერაცია (კავშირის სახელმწიფო) არის სახელმწიფოს ისეთი წყობილება, როცა ყოველი ნაწილი კავშირისა (შტატი, კანტონი) იგივე დამოუკიდებელი (თუმცა შეზღუდული) სახელმწიფოა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ცალკე შტატები, რომელთაც აქვთ საკუთარი საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული და სამოსამართლო ორგანოები, თავიანთ საქმეებს განაგებენ ძირითად კანონებით აღნიშნულ საზღვრებში სრულიად დამოუკიდებლად, ე. ი. ცენტრალურ ორგანოების დაუკითხავად. მაგალითად: ჩრდილოეთ ამერიკის რესპუბლიკის ყოველ შტატს აქვს საკუთარი საკანონმდებლო პარლამენტი, არჩეული ადმინისტრაცია, არჩეულივე გუბერნატორით და საკუთარი სასამართლო. თუ რამდენად დამოუკიდებელია შტატი ადგილობრივ საქმეებში ცენტრალურ მთავრობისგან, ამის მაკალითებად მოვიყვანთ რამდენიმე შემთხვევას. რამდენიმე წლის წინად ილინოისის შტატში დიდი გაფიცვა და არეულობა მოხდა. შტატი ცენტრალური მთავრობა მიეწველა და ჯარი შესთავაზა, მაგრამ შტატის გუბერნატორმა უარპყო დახმარება მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს ფაქტი შტატის შინაურ დამოუკიდებლობას დარღვევად მიიჩნდა. ლუიზიანაში ხალხმა რამდენიმე იტალიელი მოჰკლა. იტალიის ელჩმა ჯარისმის გიდახდა მოსთხოვა შტატს, მაგრამ შტატმა უარი უთხრა, რადგან კონსტიტუცია მას უფლებას არ აძლევდა მოლაპარაკება გაემართა უცხო სახელმწიფოებთან. ცენტრალურმა მთავრობამ ეს საქმე ლუიზიანას შტატის შინაურ საქმედ ჩასთვალა და უარი სთქვა ელჩის მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე. საქმე იმით გათავდა, რომ იტალიის მთავრობამ დროებით გაიწვია თავისი ელჩი.

(დასასრული იქნება)

ბ.

რუსეთის ცხოვრებიდან

როცა როგანის ლაქებისგან ნაცემმა ვოლტერმა ევის კოპოსთან უჩივლა როგანს, ევისკოპოსმა ასეთი პასუხი მისცა: პოეტებს რომ ჯოხით საცემი ზურგი არ ჰქონდეთ, ჩვენ ძალიან უბედურები ვიქნებოდითო. ასევე ითქმის რუსეთის მთავრობაზე და რუსეთის სახელმწიფოში მოსახლე უბედურებრაელებზე. რუსეთში რომ ებრაელები არ ყოფილიყვნენ, ჩვენი ადმინისტრაცია უბედური იქნებოდა“, რადგან მელარავისზე ამოიყრდა თავის მოშხამულ ჯავრსო.

პირველად განმეგნებულმა პლევემ აღმოაჩინა, რომ ებრაელთა დარბევა საუკეთესო „გრომოოტკოდი“ იქნებაო და ახლად მოგონილი ხერხი პირველად კიშინევში სცადა. ცდამ შესაფერი ნაყოფი გამოიღო. კიშინევს მოჰყვა გომელი, ოდესა, კიევი, კრემენჩუგი და სხვა ათასი დიდი და პატარა დაბა-ქალაქი. მას აქეთ, ვინ იცას, რამდენი ათასი ებრაელი დაქვრივდა, ვინ იცის რამდენი ათასი ბავშვი დიობლდა, რამდენი ათასი დედა ატირდა. ამ რამდენიმე ათას ობოლსა და ქვრივს კიდევ მიეძატა რამდენიმე ასი ობოლი და ქვრივი. ბელოსტოკში კიდევ აიკლეს ებრაელები. ერთი კვირის განმავლობაში ქალაქში ხმა დადიოდა, რომ დღეს თუ ხვალ

ებრაელებს აიკლებენო. ახლო-მახლო სოფლებში ავტოტორები დადიოდნ და გლეხებს აუწყებდნენ, ამა და ამ დღეს ბელოსტოკში ებრაელების აკლება იქნება და ჩამოდიოთ. დანიშნულ დღეს გლეხებიც შეიკრიბნენ. „პატრიოტებმა“ ხმა გაავრცელეს, რომ სამი ღღას განმავლობაში ყველას შეუძლიან ებრაელების ძარცვაო, არავის არ დასჯიანო და, ვისაც სურს, ისარგებლოს ამ ნებართვითაო. იმ დღეს რაღაც უქმე იყო და მლოცველებს ხატებით ქალაქი უნდა დაეფლოთ. პროცესიის დროს რაღაც რევოლუციური გაეარდა. ეს იყო ნიშანი, დასარბევად დამზადებული ხალხი ეცა ებრაელების მალაზიებს და დაუწყო მტვრევა. ხულიგანებს წინ პოლიციელები და სალდათები მიუძლოდნ და იარაღით უკაფადდნ გზას გამხეცებულ ბრბოს, რომელიც არაფერს და არავის არ ზოგავდა. თივზარდაცემული ებრაელები სარდაფებსა და სახურავებში იმალებოდნ. სოფლებიდან ჩამოსული გლეხები, „პატრიოტები“, ხულიგანები და ქუჩის ბიჭუქები მეტებრებიკით ეძებდნ დაწალულებს და იქვე ხოცავდნ. თუ ვინმე წინააღმდეგობას უწევდა, ჯარი იქვე იყო, „ქრისტეს მოყვარე და მამაცი მხედრობა“ ხულიგანებს შევლოდა, სახლებს ოფს უშენდა, ჩაკეტვლებს თავშესაფარებს იერიშით იღებდა და ყველას, ვისაც კი შიგ მოასწრობდა, უმოწყალოდ და საქმის გამოუძიებლად ხოცავდა. ნაძარცვი და ნადავლი ებრაელთა საქონელი ურმით მიჰქონდათ. ოთხი დღის განმავლობაში ქალაქი მძარცველთა ხელში იყო; ოთხი დღის განმავლობაში მეოცე საუკუნის ბარბაროსები, რომელთაც სიმხეცითა და სისასტიკით მონგოლებსა და პირველყოფილ ველურებსაც კი გადააჰარბეს, უმანკო სისხლში დაეცურავდნ და ამ სისხლით დამთვრალნი ანადგურებდნ ყველაფერს, რასაც კი ხელში მოიგდებდნ. ერთ სახლში ხულიგანებმა ხუთი მამაკაცი და დედაცაცი დაიჭირეს, ყველანი შეჭრეს, დახოცეს და ზევითა სართულიდან გადმოყარეს. მეორე ალაგას ქალები გააუპატოურეს. მერე მუცლები დაუჭრეს და ისინიც ქუჩაში გადმოყარეს. მესამე სახლში მოხუცი შეპკრეს, ზედ დაასხდნ, ცოცხალ ადამიანს ოთხ გოჯიანი ლურსმანი ჩაურქეს თვალში და თავი დაანებეს. მეოთხეს მთელი თავი და ცხვირიპირი საგე აქვს ლურსმებით. მეხუთეს ენა მოსჭრეს, მეექვსეს სასქესო ასოები დააჭრეს, მეშვიდეს დიდი კომბალი ჩასჩარეს პირში და დაახრჩეს. ერთ სახლიდან ხულიგანმა ხუთი წლის ბავშვი გამოიყვანა და იქვე სალდათებს წინ ყანყარატოში ხელი წაავლო, ზევით ასწია და იმ დრომდის ეკირა ჰაერში, სანამ ბავშვი არ დაიხრჩო. სალდათები დამსწრნი კი... იციროდნ. ბელოსტოკში მიმავალ მატარებლიდან, ჯარისა და აფიცრების თვალ-წინ, გადმოათრიათ ექვსი ებრაელი და იქვე დახოცეს. მეხუთე დღეს, როცა დადლილმა ჯარმა და ხულიგანებმა გული მოიჯერეს, აკლბა და ხოცვა-ჟლეტა შესწყდა. დაჭრილთა და დახოცილთა რიცხვი ორას კაცს აღემატება.

ბელოსტოკში ცხოვრება ისევ ჩაღდა თავის კალაპოტში, ყველაფერი დამწვიდდა, დაწყნარდა და მიყუბდა. ეხლა ჯერი მიღვა გამომძიებლებზე და ისტორიაზე. სათათბირომ სამი დეპუტატი გაგზავნა საქმის გამოსარკვევად, შინაგან საქმეთა და იუსტიციის სამინისტროებმაც გამომძიებლები გაგზავნეს და პასუხს უმზადებდნ სათათბიროს.

აკლების დასაწყისში მთავრობამ გამოაცხადა, ებრაელებმა ყუმბარა ესროლეს პროცესიას, ერთი კათოლიკე მღვდელი მოჰკლეს, მეორე დასჭრესო და სხვ. მეორე დღეს იპავე მთავრობამ ოფიციალურად გამოაცხადა, რომ გუშინდელი ცნობა,

ვითომ ებრაელებს ყუმბარა ესროლნათ, ტყუილი გამოდგაო. მესამე დღეს ისევ გამოაცხადეს ოფიციალურად, რომ ებრაელებმა პროცესიას რევოლუციები დაუშინესო. სიტყუეს სიტყუე მოსდევდა, პროვოკაციას პროვოკაცია, ბოლოს კი აღმოჩნდა, რომ რევოლუციებისა და ყუმბარების სროლაც წმინდა პროვოკაცია ყოფილა. თუმცა საქმე ჯერ დაწვრილებით არ გამოუტყვევიათ, თუმცა ჯერ არავისთვის შეუდგენიათ ოფიციალური საბრალმდებლო ოქმი, მაგრამ ეხლავთ თვალნათლად დამტკიცდა, რომ ებრაელთა აკლება ბელოსტოკში წინდაწინვე იყო მომზადებული, გეგმა წინდაწინვე იყო შემუშავებული და აკლების ბრძანებაც წინდაწინვე ჰქონდათ მიღებული შორიდან, პეტერბურგიდან.

ჩვენ დღემდისაც ვიცოდით, რომ აკლების ბრძანება პეტერბურგიდან მოდიოდა, მაგრამ ჩვენ შორის ბევრია ისეთი, რომელთაც არ სჯერათ ეს მართლაც რომ დაუჯერებელი ამბავი. ეხლა ყველაფერს ფარდა აეხადა, ყველაფერი გამოჩნდა და ყველა დაწმუნდა, რომ პეტერბურგში საიდუმლო ფარდის უკან ვიღაც სწერს აკლების ბრძანებას, ადგენს გეგმას და მისი ყურმოკრილი პოლიციაც ზედმიწევნით ასრულებს დისპოზიციას. ფარდა რომ რომელიმე ჟურნალისტს აეხადა, ურწმუნონი განგებ თვალებს დახუჭავდენ და ახაფერს დაიჯერებდენ. მაგრამ დღეს ფარდას ამწვეის საპატიო როლი ერგო შინაგან საქმეთა მინისტრის თანაშემწედ ნამყოფს თავ. ურუსოვს, რომელმაც ყველაფერი, რაც დღემდის ხდებოდა საიდუმლო ფარდის უკან, მშვენივრად იცის. სახელმწიფო სათათბიროს წევრმა ურუსოვმა ბელოსტოკში მომხდარ ამბების გამო ვრცელი სიტყვა წარმოსთქვა და საესებით დაასურათა და გამოაშკარავა მთავრობის როლი და მონაწილეობა ასეთ საქმეებში. მან აღნიშნა ის ფაქტი, რომ პოლიციის დეპარტამენტის მოხელეებმა სტამბა გაიჩინეს, ამ სტამბაში მილიონობით ბეჭდადენ ხულიგანურ პროკლამაციებს და ხელმძღვანელობას უწევდენ ებრაელებისა, ინტელიგენციისა ზე არა რუსთა აკლებას. ეს სტამბა შემთხვევით აღმოაჩინეს. სტამბის გამგემ ერთ მოხელეს პირდაპირ უთხრა: „როგორი აკლებაც გნებავთ, ისეთს მოვახდენთ. თუ გნებავთ 10 კაცს ავიკლებთ, თუ გნებავთ 10000-ს — „ბატონებო! — მიმართა ურუსოვმა დეპუტატებს. ეს არის ისტორიული მუქარა. კიევის დეპუტატების საყურადღებოდ უნდა გამოაცხადო, რომ 3 თებერვალს კიევში 10000 კაცის აკლებას აპირებდენ, მაგრამ დროზე შეუტყვეს“. ორატორი ამტკიცებდა, რომ „ვერაფითარი სამინისტრო ვერ დაადგენს მშვიდობიანობის იმ დრომდის, სანამ ვიღაცეები (?) თავიანთ ხებრე ხელებს არ მოაშორებენ სახელმწიფო მანქანას“, სანამ „ქვეყნის საქმეებზე ვავლენა ექნებათ ისეთ კაცებს, რომელნიც აღზრდილ პოლიციელები და ვახმისტრები არიან, რწმენით კი ამოახრებელნი“.

რას ნიშნავს მინისტრის ამხანაგად ნამყოფის განცხადება, რომ „მინისტრებსაც არ შეუძლიანთ ქვეყნის ახრებებს ბოლო მოუღონო“. მაშ ვის შეუძლიანთ მოუღოს ბოლო? როგორც ურუსოვის განცხადებიდან სჩანს, მისი მოსზობა შეუძლიანთ ისევ იმას, ვინც ხელმძღვანელობს ხულიგანებს. მაგრამ არ დაასახელა, რადგან ისედაც ცხადია აკლების ავტორის ვინაობა. იგი გახლავთ სასახლის კამარბილა, სასახლის ლაქიები, ჯგუფი იმ რეჟიმის მომხრეთა, რომელიც ასაზრდოვებდა მათ, რომელსაც ისინი მეწველ ფურცივით სწველიდენ და რომელიც უზრუნველყოფდა მათ მუქთამქამლობას, ხაზინის ძარცვას, ხალხის გაყვლეფას და ქვეყნის სარჩოს გადავდებას როსკონებზე და სათამაშო ქაღალდზე.

თავ. ურუსოვმა გუშინ დანიშნულ შინაგან საქმეთა მინისტრს სტოლიპინს ხელი გადააფარა და განაცხადა, რომ მას ხელები ჯერ გასვრილი არა აქვს სისხლითაო, მაგრამ ამით მან დაიფარა მხოლოდ სტოლიპინი და არა საზოგადოდ მთავრობა, რომელიც მისივე სიტყუით უმთავრესი ავტორია ხალხის უბედურებისა წრეტულს სააღდგომოდაც აპირებდენ ებრაელების აკლებას, მაგრამ მთავრობამ დროზე მიიღო შესაფერი ზომები და ებრაელებს თავიდან ააცილა მოსალოდნელი უბედურება. მიზეზი ის იყო, რომ იმ ხანებში რუსეთის მთავრობა ევროპაში სესხის აღებას აპირებდა და შესაფერად აფასებდა ევროპის საზოგადოებრივ აზრს. ეხლა ახალი სესხი საჭირო აღარ არის, რადგან მისი შოვნა შეუძლებელია, და მთავრობამაც ხელები გაუხსნა ხულიგანების მეთაურებს, შეადგინა გეგმა, გასცა ბრძანება და საზოგადოეროვნულ შოვინიზმის კერძს კიდევ შესწირა ორასი უმანკო მსვერპლი.

აქვს თუ არა დასასრული ამ ბარბაროსობას? აქვს თუ არა საზღვარი ხალხის მოთმინების? ვინ იტყვის, რომ ხვალ ან ზევ ჩვენც ასეთივე დღეს არ დაგვაცაიან! ვინ არ იცის რომ რუსი „პატრიოტები“ ებრაელებს გარდა ყველა არა რუსებსაც უზიკინებენ. მათი ლიტერატურა საესეა ლანძღვით „ინოროდცების“ მიმართ, რომელთა შორის ჩვენ, ქართველებიც, ვართ. ჩვენმა „ინოროდცობამ“ დეკემბერში და იანვარში უკვე დაგვიმტკიცა, რომ ჩვენ გერები ვართ „ნამდვილ რუსებთან“ შედარებით რუსეთის მთავრობის წინაშე. რა ჩავიდინეთ ჩვენ ისეთი, რომ ასე საშინლად, ასე მხეცურად და ბარბაროსულად აგვიძულეს, აგვაოხრეს, გადაგვბუგეს და აგვანიავეს? განა შუა რუსეთში არ იყო საერთო გაფიცვა? განა იქ არ იყო რევოლუციონური მოძრაობა? ზოგი იტყვის, ბიუროკრატისათვის ყველა რევოლუციონერი ერთია: ქართველი, სომეხი, ებრაელი, რუსი და პოლონელი. დიად, ერთის მხრით ყველა რევოლუციონერი მისთვის ერთნაირად სახიფათოა, მაგრამ ტყუილად ნურავინ დაიბრმავებს თვალებს, ტყუილად ნურავინ მოიტყუებს თავს და ნუ იტყვის, ვითომ ყველანი ერთნაირად დავისაჯეთ.

გამხეცებული თვითპრობელობა თავის გადასარჩენად ყოველნაირ იარაღს ხმარობს და ეროვნული სხვადასხვაობა ის მძლავრი ფაქტორია დღევანდელ რევოლუციოში, რომელიც უფრო თვითპრობელობას ემსახურება, ვინემ რევოლუციას. შავი ძალები დღეს ებრაელებს იკლებენ, ხვალ პოლონელებს მიეცვიან, ზევ ქართველებს, მაზევ სომხებს და არავინ იცის, როდის მოვლდება ბოლო ეროვნულ შედღასა და მტრობის, — ესეთ უსინდისო ექსპლუატაციას. ყველა ჩვენგანი, მთელი საზოგადოება, და მთელი რუსეთი ასე შეეჩვია ბელოსტოკისებურ ამბებს, ისე შეეჩვია სიხლს, ხოცვა-კლუტას, ათას ძალი-მომხრეობას და ბარბაროსობას, რომ მას სრულიად დაჩლიუნებული აქვს გრძობა და ნერვები. მას აღარ შეუძლიან აღელვება, განრისხება, პროტესტის ცეცხლის ანთება და გულში იმ ქარიშხლის გაღვიძება, რომელიც ერთად ერთი სტიმულია ხალხის აჯანყებისა უსამართლობისა და სიმხეცის წინააღმდეგ. ეს არის უმთავრესი დეფექტი განმათავისუფლებელ მოძრაობისა, ეს არის იქვიანობისა და უნდობლობის წყარო გამარჯვებისადმი. როგორ შეიძლება გაიმარჯვოს იმ ხალხმა, რომელიც გულგრილად უტკერის ბელოსტოკის ამბებს, გულგრილად უსმენს კორესპონდენტებს და სუსტი კენესით და შუბლის ოდნავ შექმუხვით კითხულობს იმ სტრიქონებს,

ტარს აბას მისთვის, სომეხი იმავე საქმის გაკეთებას სამძურად კისრულობდა და მუშტარს იტაცებდა. კურკამ ჯერ ჩხუბი და უფორილი სცადა, მაგრამ სომეხმა მალე ჩახუჭა და სულ დაბობოყა ისედაც დაბობოყებული კურკა. თათარი ღუქის ქიანს არ იძლეოდა, დარჩნა კი აფარის ფასს სულ უმატებდა და უმატებდა. კურკამ ბევრი იფიქრა, ბევრი იმტერია თავი და ბოლას დარჩნისთან მივიდა. მოლაპარაკება დიდ ხანს გაგრძელდა. კურკა თვეში ცხრა მანათს თხოვლობდა, დარჩნა კი მხოლოდ ექვს მანათს იძლეოდა. ბოლას იმავე შორივლენ, რომ შენობა დარჩნის უნდა დარჩენილია, კურკა იმის მოწყობაზე უნდა უფიქრობო და, რაც ფული შემოუვიდოდა, დარჩნისთვის უნდა გადაეტანა. სომეხი კურკას თვეში შვიდი მანეთი დაუნიშნა და დამხმარდა, დილით „პრეკუსიით“ ორ ჰქაჩა ჩაის დავალებები, სადილად წვინანს მოგვემ და დასძინებლად შენ ღუქის დაეთხოვა. მოწმად ორი ესაბი დასწრეს, ხელი ხელს მისცეს და საქმე გაათავსეს. მორე დღეს დარჩნა სომეხს ხარისხს რადგან შირი მოუღო და სცემს. იმ დღიდან სომეხი კურკას მუშტარს მოტარებას ვვლარ უბედავად და ცოტა ხნის შემდეგ იმ უბნიდანაც გადავიდა. კურკას საქმეც მოემატა და შემოსავლიც. დღე არ გავიდოდა რომ კურკას სხამ და თხა აბასი არ მიეტანა „საზვიანს“. გარდა ამის დარჩნა ხშირად უგზავნიდა დასაკრებულ ჩხურტებს და, რასაკვირველია, ამჟინად ფულს იღებდა. კურკას ანგირიშით ის დარჩნის სულ ცოტა, თვეში ოც მანათს მინდ აძლევდა წმინდა შემოსავალს. კურკას ჯერ სწინდა ეს მოტრუება, მაგრამ მალე დამონილიდა თავის ბედს და ეველაფერი დაივიწყა.

დღეს დღე მისდევდა, კვირას — კვირა, თვის — თვე, წელიწადს — წელიწადი; ბევრი რამ შეიძლება ბასარში: ზოგმა ცოლი შეირთო, ზოგმა ახალი ღუქანი გასხსნა, ზოგმა გაკოტრდა, ზოგიც გამოიღრდა. დარჩნა მხოლოდ თავიდა კურკა, რომელიც არც ბურღებოდა, არც მიღრღობოდა და არც ცოლს ართავდა. ის წინანდებურად იფადა თავის ქონში და ჩხურტებს აკრებდა; მას წინანდებურად აწვლავდნენ ვიღაც ბიჭ-ბუჭები და ისიც წინანდებურად ტირიდა და დროალებდა:

— კარა-უღ... მიშველე-ე-ე... გორდოფო-ო-ო... კაცო, რა გინდათ ჩემგან! კაცო, რატომ თავს არ დამანებებთ! რატომ არ მომასვენებთ, რას ჩამცდივთ!

II

კურკას ვეგაფიერი მოსწონდა: ბასარის ბაჭების ოსუნჯობაც, ჩხურტების კურავიც, ღუქანში ჯდომაც და თათართან გამათიც. მოსწონდა მთელ ქვეყანაზე მარტოდ მარტო უფიქრო, მოსწონდა უმატრონობა და უფლად დაბრუნება. ახერ რამდენიმე წელიწადს, რაც უფლებ დღე დიდიდან სადამომდის ორარშინანს ფინურულში ორად მოხრილი ზის და განუწევრტლივ ჰბერავს. დაღმდებოდა თუ არა, ღუქანში დარჩნა შემოხედავდა და გაითხავდა:

— აბა, რა ილაქე დღეს? კურკაც ნამუშავარს თითქმის ჩამოსთვლიდა და ფულს „ხაზურის“ იბრებდა. ისე დღე არ გავიდოდა, რომ დარჩნის კურკასთვის არ დაევედრებინოს, ჰოი, არაფერს აკეთებო, ჰოი, ფულს მიამაგვა, ჰოი, მიქმად ჰურის სჯამო და შენი ღუქანი ხეირს არ მამდეგოს. კურკა ფიქრობდა, ირწმუნებოდა და განხრებოთ ამტკიცებდა, რომ ის ლაღ-მართალი კაცია, მატრონის ერთგულად ემსახურებოდა და სივალბე ან ლაღტი გუნებაშიადა არ ჰქონი. დარჩნა მინდ არ იფიქრებდა და უფლებ დღე ემუქრებოდა, სივალბეში დაკვირვებ და გიბივებოთ. დაღმდებოდა და გულანტკეპი კურკა წუწინით და ბურტყუნით სახაგეში მიდიდა და თუნქით ცხელი წყალი მიჰქანდა. ჩაის სმს რომ გაათავებდა, კურკას შიგნიდან ფიცარს მიაუღებდა, იტაცებდა ერთ ძველ ფარჯას გამოიღო, თავს ძველ ჩხურტების ხროფსე მისდებოდა და

შუადამდის შამფურით ტრიალებდა. მორე დღეს კურკა ისე ჩხურტებს ჰკრავდა, დარჩნის უფიქრობდა, ნამუშავარს სთვლიდა, სადამოსე ისე ჩაის სვამდა და შუადამდის ფიქრობდა. მესამე დღესაც სწორედ ასე ატარებდა, შეითხესაც, შეათხესაც და ასე ერთგვარობას და მოსწვენ მარტობას ბოლო აღარ უჩანდა.

კურკას ძალი გაუფრთხა, მად დაეკარგა და საქმეზედაც გულა აუტრუდა. მუცელი უფრო გაუხარდა, თავი უარესად გაუბრა, მარჯვენა ფეხი თითქო წინანდელზე მეტად დაუშოვდა, თითონაც თითქო დადაბლდა, შირისასე მოეღუშა, დაღმონდა, დაღმონდა და ზეფიქრანდა.

კურკა ესე: მხოლოდ თავის ობლობაზე, მარტობაზე და ქმარობაზე იფიქრობდა.

— ცოლი უნდა შევირთო! — საბოლოოდ გადასწვიტა კურკამ დიდი ხნის ფიქრის შემდეგ და იმ დღიდან მუშაობის დროსაც მხოლოდ ცოლის შერთვას იფიქრობდა.

ერთ კვირას დღეს თავიდა კურკა თავის ღუქანიდან დილა აღმონდა ახალ ტანისმოსათ გამოცხრა, იქვე ტრატუარზე დაგა, დარჩნა შემოიყარა და გამოვლელ-გამომვლელს ამაყად დაუწყო ცქერა. წინანდელ გაბოხს ლ ტუავის მავივრად ახალი მოღაპლაზე „კარტუხი“ ეხურა, ლურჯ ხალათისა და მადგონის ნაცვლად სატინის მოკლე ახალუხი და ასეთივე განიერი მადგარი ეცვა და ფეხებსაც ექვს მანათიანი დაკეცილი ჩექმები უმშვენებდა.

კურკას ახალმა ტანისმოსამ მთელ ბასარში ერთი ადიაქოთი ასტეს. ეველანი გარეთ გამოვიდნენ, კუდას შემოეხევენ და განსალებს უღობავდნენ.

- ვა, ერთი ამს დასე, და!
- ბიჭო, კურკა, ეც რა შენი დაგვემია! მადრიბი შენზე, აი!
- ვა, ერთი დასე, რატორ შენის, და!

კურკა გუნებსში იღიმებოდა, მაგრამ ამ სიამვნებსას არავის ახვენებდა და ისე გულგრილად ექმირა თავი, თითქო ასეთი ძვირფასი და ახალი ტანისმოსი იმისთვის ჰირველი არ უფიქრობო. დარჩნის შავივრდემც მიუღოდა ახალი ტანისმოსი და უფლოდა განჭმი წასწდომოდა, მაგრამ კურკამ ხერხი დროზე გაუგო და ასეთი სილა სტკიცა, რომ თავზედი მეტონარს ერთ არმინზე გადასტკა. კურკას ეს საქმიელი მოუწონეს და აქეთ-იქიდანაც გაამხევეს. კურკა საცოდავს ებებდა, დღეს თუ ხვალ უნდა დანაშნულოთ და, აბა, როგორ შეეფერებოდა ვიღაც ბიჭ-ბუჭების თავის გაუადრებას, მასხარობას, ღანძლვას და კინვლამბა! კურკას მტკიცედ ჰქონდა გადაწვეტილი გულის გამაგრება, გაუაყვანება და თვემყოფეობის დანცვა, მეზობლების მხრით გამხევეებას უფრადლავა არ მიჰქცია, შირისხინდან გულგრილობის გამომეტრეველებს არ მოიშორა, ქუდი გვერდზე მოიკვლო, მარჯვენა ფეხი წინ გადავა და აქეთ-იქით უფრო მეტის გულგრილობითა და სიამოთ დაწყო ცქერა. კურკას დანახვაზე ნაცნობები იღიმებოდნენ, გამარჯვებას უუბნებოდნენ და უფრო მეტის უფრადლამობას და მატროვისციმით ეხერობდნენ, ვიდრე წინა დღეს.

რამდენიმე დღის წინად დარჩნა კურკას ცოლის შერთვასე ჩამოუტეო ღამარაკი და ერთ ქალს, სიტყვას გადაუტარა. კურკაც ახეუ ღამარაკს, გამოტრულდა და უთხრა, თუ საჩემო შემხვდა ვინმე და მაშეწონა, უარს არ ვიტყვით. იმავე სადამოს, ღუქანში რომ დაკეტიეს, დარჩნა კურკა აღექსანდროვის ბაღში წაიყვანა. „მარონასე“ დაჭამატეა და ისევე ცოლის შერთვასე ჩამოუტეო ღამარაკი.

— მართალია, შეძლებას არა აქვს — ეუბნებოდა დარჩნა, — მაგრამ ძალიან მატრონისა, დინჯი, თავდაჭერილი და მოხდენილი ქალია, მე რომ უცხოლო ვიყო, დამართანნი, იმავე დაგიწერდი ჯვარს. ბევრი ღამარაკის შემდეგ დარჩნა და კურკა მორიგდნენ. კვირადღით კურკას თავის ღუქანთან უნდა მოეცადა. იმ ქალს დასაჯე-

რეპლი ხუსტები უნდა მოეტანა და კურკასაც აქ უნდა გაეცნოთ თავის სახელად. თუ მოაწინებოდა, დარწმუნებული ვარ და კურკას-კან სამაგისტროს ორ თემის მიიღებს, თუ არა და ქალი თავისთვის წავიდა, კურკა თავისთვის.

ხალხი ბუხსავით ირეოდა. კურკა ისევე დანჯეშემოურილი იდგა და გამფლავლ-გამომფლავლ ქალეს კათალიკობით აღევნებდა თვალებს — ხუ გუშინის, უოხლად თვალი კსლავე მოვა. — უთხრა დარწმუნებულად და აქვე სარდაფისკენ გასწავა.

ცოტა ხნის შემდეგ მასაც გამოხინდა. კურკა იმას არ იცნობდა და არასდროს : რ ენას, მაგრამ გულმა უგრძნო, მისვლა და გული აუტოვდა, აუტგრდა და ფართხალი დაუწყო.

მამო მადალი, მოსული და მოუხეშავი ქალი იყო. სიარული მტკიცე და ვაგარტურა ჰქონდა; ზირისახე — უგუმი, გაუთელი და ჩაჩქვლილი. ჭალ ხელში წვეტილი ხუსტი მჭირა, მეორე ხელს კი ისე აქვებდა, თითქმის ვისმის იტყობეს.

კურკა აიღწა, გაწითლდა და დაიბნა. მამო იმის დუქნის კარგობას განიერდა და მიხედ-მოიხედა.

- ვინა გნებათ, ქალბატონო? — წაიღუღლუდა კურკამ.
- ხარხა, — ბოხისა და ჩახლქაილის ხმით მიუყო მამომ.
- შე განსვართ.

ერთ ხუსტს მამო ატრიალებდა ხელში, მეორეს — კურკა. ორივენი ხუსტებს სინჯავდნ და სელახარკო მასალს ეძებდნ.

- რა ეღირება? — იკითხა ხანგრძლივ სინჯვის შემდეგ მამომ.
- რა ეღირება? ჰქმ... ამასაც დაკერება უნდა, ეს ეღირება... თქვენთვის... თქვენთვის...

კურკას ენა დაემა, ხახ გაუმრა, აირია და ბოლოს, დიდი ბაჭირების და წყალების შემდეგ წაიღუღლუდა:

- თქვენთვის არაფერი არ ეღირება... ისე დაგაკერებ...
- არა, რათა?
- არა, რათა, რა უსახს... ერთი ნიმუტის სქემსა. აი, ცოტა ხნის დაძინდით... ან გასეირნეთ და მსლე მსად აქნება.

ამ დროს დარწმუნებულად, მამოს მიესალმა, მერე კურკას ჰკითხა, რა ამბავია და, როცა გაიგო, რომ კურკა ახლავე ახირობს ხუსტების დაკერებას, გაფრდა და უთხრა:

- ხომ არ გაგიუბუღხსნ? კვირა დღეს როგორ შეიძლება მუშაობა? დაკეტე დუქანი და წავიდეთ, კავიროთ და მამაც გავსეირნოთ.

სამივენი სსკეინოდ წავიდნ. კურკა მამოს და დარწმუნებულად მუშაზე ჩაუდგა და სულ იმას ცდილობდა, რომ სწორედ გაეგო, არ ექნახის და არც ფეხით ეგრდნა, მაგრამ სწორედ გაეგო, არ ექნახის და არც ფეხით ეგრდნა მხარს, ხან დარწმუნებულად. კურკამ ორივენი ჯერ ტრამვით გასეირნა, მერე აღუქანდროთვის ბაღში წაიყვანა და აქ დიმიონასა და ხილს დაგვამოვა. მამო როგორღაც უცნაურად აქცედა. ვინმე ნინობს რომ შეხედროდა, იღმეკობდა და რადაცას ანიშნებდა. ისინი უდიდოდნ და ორსწროვან სიტუებებს ეუბნებოდნ. კურკა უგელაფერს ხედავდა და იმ უცნობებზე ფერს მისდიდა. დარწმუნებულად კან განსე დადიდა, ზოგჯერ კურკას ხელს წაჭკრავდა და ეუბნებოდა:

- ჰა, უთხარი რამე კარგი, — რას განუბუღხსნ?
- ვა, ვეტყვი, მამო! — უმასუხებდა კურკა და იტრებდა, რა ვუთხრო, მაგრამ შესაფერის ვერას იტრებდა და სდგა. მერე ორივენი მარტო დარწმუნ.
- ნეტავ იმას, ვისცე ცოლი ჰქვას. ხანგრძლივ სინჯვის შემდეგ სთქვა კურკამ და მამოს გადახედა.
- მამომ გაიბნა.

- რას იცნით?
- არაფერს. ცოლის შერთვა : დგილია
- მერე ვინ უნდა შევიროთ?
- ვინც მოაწინებ.
- თქვენ მოაწინებთ. — თავისდაუნებურად წამოისროდა უცე კურკამ და შერცხვა.
- მამომ ბოხის ხმით გადაიხინდა.

— თქვენც მოაწინებთ, — დიმიდით მიუყო მას და ზირი გვერდზე შიდა.

კურკა სისარულასკან დაიბნა, აირია და აღარ იცნოდა, რა ეთქვა. ორივენი განუბდნ.

მამო და დარწმუნებულად წავიდნ. კურკა მარტო დარწმუნ. სსკეინობდა და დარწმუნებულად უნდა წასულიყვეს შემტადში.

კურკაზე ბედნიერი მთელ ქვეყანაზე : რაფინ აქნებოდა. სისარულასკან გაბრუა, ბედნიერებით დათვრა და უგელაფერი დააიწვიდა. ის მამოს და მომავალს კარდა აღარაფერზე არ ფიქრობდა, : დარწმუნებულად და ოცნებით გატრებოდა, წამდაუწუმ გამფლავლ-გამომფლავლ ქალეს აწევებოდა. თავ-ხედუნილი და მიდომარე კურკა ხელის ქნევით, ფეხის ცვლივით და მთელ ტანის ქანობით ქნა-ქნა დადიდა და ოცნებობდა. ბოლოს როგორღაც მადათთვის კენძულზე გახინდა. ქვეით ჩახვია, სსკეინებოდას გამიცნა და მტკერის ზირის განიერდა.

იმ დღეს მზე უფრო მეტად ანათებდა, ვიდრე როდისმე, ჰგონებ გასუფთვდა და გათბა. ირგვლივ უგელაფერი გამზარულდა და უგელა კურკას გულკეთილი, გულწრფელი და გულითადი მეტობარი გახდა. არც მარცხე გაფიქვდა, განახდა და გაიწმინდა.

კურკა მტკერის ზირის იღვა, წელის შხუაღს უფრო უღებდა და მიდომარე ზირისხით ოცნების ტაღებში დაცურვდა. გულზე რაღაც აწევებოდა, მკერდს უკანიერებდა და ამისკვანს ღამობდა.

— ქვეყანაზე შემიყვარდა-ა-ა მამო მე-ე-ე... — წეროდა ხმით დასძახა უცე კურკამ და თვალებზე ტრემლები მოაწვა.

- მამომ მომკლან-ა-ა, მამომ დამადინა მე-ე-ე...
- ხმა აუკანკალდა, აუთითლდა, აუფხვინდა.
- არ ვიცნობდი სიყვარულის ძალას მე... კახვიცივე ე თავსე ხს-ათახალ-ა მე...

კურკა მთელი თავის არსებით ვეხსოდა, თრთოდა, თრთვდა და ტირიდა.

- არ ვიცნობდი-ი სიყვარულ-ი-ის ძალას მე-ე-ე . . .
- გადვიცივე-ე თავსე ხათახალ მე-ე-ე . . .
- ხმის კანკალით მოსთქვამდა კურკა და წამდაუწუმ ტრემლებს იწმენდავდა.

ცოტა შესვენების შემდეგ რამდენჯერმე ჩახვედა, ეკლა ჩამოწმინდა და წვრილი ხმით გაბედულად ბათით დასძახა. კურკას თვითანვე მოსწონდა თავის წკრია და ხმა და გრძნობით სავსე ეკლა, რომელშიაც ჩართული იყო გულიდან ამანაკუნსი იმედი, სისარული, ბედნიერება და თავდაუწვევებოდა გატრება; მოსწონდა ხელ-ბის გამაღს და თვალეზინდ მამდინარე ტრემლების ნაკადული, რომელიც სულს უგრძობებდა, კულს უფხინდა და ოდენა ხნით შეტრთვიდა დარდს უქრებდა; კურკას მოსწონდა ეს განთავისუფლებას, განწმინდა, განსვართება და კარგა ხნის მდებოდა, ხელს აქნიდა, თვალს ზეცას აუბრობდა და ტრემლებს იწმენდავდა.

სიძლიერით გამძღარა და გულმთავრებულა კურკა დუქანში შევიდა და დღინო მოითხოვა. აქვე, იმის გვერდით, ვიღაც ჩოხიანები ისხდნ და ქვიფობდნ. კურკამ ჯერ სსკეინოდა ტუჭ ცაღა-ჭარა და მეორე ერთ ჩოხიანს გადაულოცა. იმანც დალა და კურკასთან აღდაკერდს გადამოკდა. სადღეკრძელით სადღეკრძელით მივქვა, სიტყვას-სიტყვა. ჯერი კურკაზე მივიდა.

— მებოჯანი — დაიწყო ხმამაღლა კურკამ და კაიჭიმა, წელში გასწორდა და გაბღინდა. — მებოჯანი ეს ღმერთმა აღდგომელის და ანტონისოს ის კაცა, რომელიც რომა მარტოა, რომელიც ბოლოა, უმატონია და რომელიც რომა მიახლოებებს თავისი შვენიებს. გაუმარჯოს და აღდგომელის ასეთი კაცი!

— გაუმარჯოს! აღდგომელის — უგულოდ მიუბრუნებდა და ცოტა მოსევს.

კურკა შეხვდა, რომ იმის სადღეგრძელოს გ სავალი არ ჰქონდა და გაწითლდა.

ხანგებრ საათის შემდეგ მხიროული და შეუგრებულები კურკა შინისკენ მიმდინარეობდა. მარჯვენა ფეხს ფართოდ უსვამდა, თავს საქინელასვით აბოლავებდა, კეჭელ ხელებს ფრთხილად ექნებდა და გამუდმულ-გამოუდუნებლად შეკახვდა და ამაყად ათვლიერებდა.

— ჭი-ჭუ-ჭუ-ჭუი — ევიროდა ხანჯამოშვებით და არავის გზას არ აძლევდა.

სადამოხდის კიბინა, მხის ჩასვლისას კი ის, დარჩო და მასო მუშტაილი წაიგინა. ხალხი ბუხსავით ირეოდა, მუსიკა უკრავდა და სადამოც მშვენებდა იყო. სამიგინა ვერ ხალხში დადგოდა, მერე კი გზას გადაუხედა და ბნელ ხეივანში შევდივ. დარჩო სადღაც დაიკრავა. მასო და ჩურკა სვამზე დასხდნენ და კანხებენ. კურკას ხლო მიწვევა უნდოდა. მაგრამ ვერ ბედავდა.

- ცოვა, — სთქვა მასომ და ხლო მიწვა.
- აცივდა, — მიუგო კურკამ და მხანც მიწვა.

ცოტა ხნის შემდეგ კურკამ ტარზე ხელი მიხვია. მასო ვერ შეიშოშვინა, ატოვდა, მაგრამ მერე გაჩერდა და განიხაბა.

კურკა რომ შეღამდა, მასო და დარჩო ერთად წავიდნენ, ხლო სიყვარულით დამორავდა და კაბრუბულები კურკა თავის ფიცი-რულებში შეჭნა და შეუღამებდის იმ ბედნიერ დღეზე ფიჭრობდა, როცა ის მასოს კანონიერი ქმრა გახდებოდა და ნება ექნებოდა მუდმივ ასევე გაღეროს, როგორც მუშტაილი.

კურკა მასოს სურათს უღამოდა, მისკენ ხელებს იშვერდა, ეხვეოდა, ცქმუტავდა, ტრიალებდა და სიყვარულის უსაზღვრო ბედნიერებით სტკებოდა. ბოლოს დიდდა. მოეშუ და თვლები მი-ღუღა.

— თნ თახს დვიჭერ... — თცებობდა კურკა და თავის მი-მივალ თჯახის კეჭმას წინდაწინვე იდგენდა. — ერთ თთახში იქნება, შეთრებო ჩვენ ვიცხოვრებთ... თნ შეკიდნს ივიფან... აგუფს ვივიდი... ს მოყრა... ტხტი... თთხი სკაში... სარკე... ტურტელი... თ ფხულობით მუშტაილი ვივიდი... „გონკო“ ვი-სიარნებთ... ეკლესიაში ვავლით... დარჩა ჩემი მკვრე იქნება... ნ:თესავებინ გეველევა... სტუმრებიც...

თცების ძაფს ბალო აღარ უხანდა. კურკამ ორი თთახიც დი-ქიარავა, შეკიდნებინ გ იხანა, ს მოყრინც ივიდი, სტუმრადც დ-დიოდა, მუშტაილიც დ:სიარნობდა, მასოს ეღერსეოდა, ბედნიერ-ად ცხოვრობდა, გ ნცხროში იყო და...

დაიძინა.

მ. აღამაშვილი.

(დასასრული იქნება)

რედაქტორი ფ. გოგიჩაიშვილი
გამომცემელი თ დი პავლე ნ. თუმანიშვილი.

მოითხოვთ ნამდვილი

„მოლოზინი“ მ. პ. ლიბედიჩის

ეს წამალი სრულიად აკრობს რამდენსამე ღღეში ძველს ბებერას ლ მეტ-ბორცს ძირიან-ფესვიანად, მხო-ლოდ გტიკეტო უნდა ჰქონდეს, მთა-რობისაგან დამტკიცებული, № 22437.

იყიდება ტფილისში — საავთიაქო საქონლის კავკასიის საეაქრო ამხანაგობასა და მის განყოფილებებში ბაქოსა და ბათუმში. (წლ.)

Открыта подписка на 1906 годъ
НА ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЪ

ВОКРУГЪ СВѢТА

Съ 1906 г. журналъ будетъ выходить подъ новой редакціей, которая ставитъ своей задачей, НЕ ИЗМѢНЯЯ ПРОГРАММЫ ЖУРНАЛА, сдѣлать его отвѣчающимъ современному освободи- тельному движению родины. Въ журналѣ найдутъ себѣ мѣсто очерки и картины, рисующіе современную общественную жизнь нудлярныхъ странъ. Широкиѣ слѣды населенія Россіи, вступающей въ новый періодъ своей исторіи, необходимо ознакомити съ тѣмъ, какъ живуть государства, идущія впередъ на пути прогресса, какъ они устроили свою жизнь на началахъ СВОБОДЫ, РАВЕНСТВА И БРАТСТВА.

ВЪ ТЕЧЕНІЕ ГОДА ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:
50 №№ художественно-литературнаго журнала.
Путешествія.—Этнографія.—Романы и повѣсти, изображающія разныя приключенія на сушѣ и на морѣ.—Очерки и рассказы.—Стратегія.—Спортъ.—Картины.—Иллюстраціи.—Портреты. 1.200 страницъ въ тѣстѣ.

ВЪ КАЧЕСТВѢ ПРЕМІЙ ПОДПИСЧИКАМЪ „ВОКРУГЪ СВѢТА“ БУДУТЪ ДАНЫ СЛѢДУЮЩІЯ

БЕЗПЛАТНЫЯ ПРИЛОЖЕНІЯ:
Борцы за свободу.
Альбомъ портретовъ дѣятелей русскаго освобожденія.

24 КНИЖКИ РОМАНОВЪ **ЭМИЛЯ ЗОЛЯ,**
куда войдутъ слѣдующіе произвѣд.: полтавщи, землеройнѣ вѣнети, ПИСАТЕЛЯ-РЕАЛИСТА: Римъ.—Лурдъ.—Парижъ.—Трудъ.—Углекислота.—Правда.

12 ВЫПУСКОВЪ ПОЛНЫИ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ОБЩЕДОСТУПНЫЙ ЛѢЧЕБНИКЪ ЗНАМЕНИТЫХЪ РУССКИХЪ ПРОФЕССОРОВЪ-МЕДИКОВЪ „КНИГА ЗДОРОВЬЯ“
объемомъ болѣе 1.000 страницъ, страницъ, съ 500 оригинальными рисунками.
Подъ редакціей слѣдующихъ профессоровъ-медиковъ: Н. П. Гундобина, С. І. Зальцкаго, А. А. Кадьяна, И. К. Коновнина, П. Я. Розенбаха, лейбъ-окулиста Н. И. Тихомирова и Г. Ю. Явнина.

1. Гигиена, или какъ надо жить, чтобы не хворать. Ред. проф. С. І. Зальцкаго. II. Есте- ственныя методы лѣченія, или какъ лѣчиться, не принимая лекарствъ. Ред. проф. Н. П. Гундобина. III. Вытѣрженія болѣзни (детей), оспѣды, желтуха, снѣжскъ и т. д. Ред. проф. Г. Ю. Явнина. IV. Детскія болѣзни, детскія ребенки и уходъ за ними. Ред. проф. Н. П. Гундобина. V. Хирургія. Ред. проф. А. А. Кадьяна. VI. Болѣзни нервн. системы. Ред. проф. П. Я. Розенбаха. VII. Душеви. болѣзни. Ред. проф. П. Я. Розенбаха. VIII. Глази. болѣзни. Ред. лейбъ-окулиста, проф. Н. И. Тихомирова. IX. Ан. томія и филологія склади- и строеніе челоѣ. тѣла. Ред. проф. Н. П. Гундобина. X. Болѣзни мочи, полоѣ и ногтеѣ. Ред. пр.-доц. И. К. Коновнина. XI. Отравленія, несчастныя случаи, аптека и домашн. аптечка.

Въ отдѣльной продажѣ „Книга Здравья“ стоить 3 рубля.

Кромѣ того, съ примѣломъ одного руб. подписчикъ „Вокругъ Свѣта“ получатъ ЦѢННОЕ приложеніе — художественно-исполненно въ ильсокодо хрѣское картину известнаго художника **Н. П. БОГДАНОВА-БѢЛЬСКАГО „ГАЗЕТА ВЪ ДЕРЕВНѢ“**, симинокъ съ послѣдней его картины, обратившей на себя всеобщее вниманіе на Передвиж- ной выставкѣ въ Москвѣ и Петербургѣ въ 1905 г. и посвященной изображенію отношенія вышней деревни къ послѣднимъ событіямъ русской жизни. Оригиналь, съ котораго воспроизведенъ симинокъ, приобрѣтенъ съ Передвижн. выставка за 3.000 рублей.

4 ЦѢНА НА ГОДЪ безъ картинъ Газета въ деревнѣ 4 Р. съ перес. и доставкой.

ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА: при подпискѣ 2 р., къ 1 апрѣля 2 р., къ 1 Юли 1 р. Адресъ: Москва, Петровка, д. Матвѣевой. Редакція журнала „Вокругъ Свѣта“.

5 ЦѢНА НА ГОДЪ съ картинъ Газета въ деревнѣ 5 Р. съ перес. и доставкой.

Издатель: Т-ча Н. Д. САГИНА.